

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIMLARIN EMEK ARZI ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yiğit Aydın

İktisat Anabilim Dalı

İktisat Programı

EYLÜL 2012

**TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIMLARIN EMEK ARZI ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yiğit Aydın

412101022

İktisat Anabilim Dalı

İktisat Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. İpek İlkcaracan AJAS

Eylül 2012

Tez Danışmanı : Doç. Dr. İpek İLKKARACAN AJAS

İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç. Dr. Raziye SELİM**

İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Haluk LEVENT

Galatasaray Üniversitesi

Savunma Tarihi : 18 Eylül 2012

ÖNSÖZ

Türkiye’de sosyal yardımlardan yararlanan kişi sayısında ve sosyal yardım programlarının harcamalarında son yıllarda artış görülmektedir. Bunun önemli nedenlerinden biri işsizliktir. Sosyal yardımlar konusunda en çok dile getirilen eleştirilerden birisi yoksul kesimlerin yardımlara bağımlı hale getirilmesi ve işgücü piyasasına entegrasyon açısından olumsuz etkileridir. Yoksullukla mücadelenin sürdürülebilir sonuçları için yardıma muhtaç olmaktan kurtaracak esaslı çözüm mekanizmalarının geliştirilmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Periyodik olarak ayni ve nakdi yardım yapılmasının geçici bir çözüm olduğu ve bunun süreklilik kazanan bir geçim biçimi haline dönüştürülmemesi gerektiği belirtilmektedir. Bu çalışmanın odaklandığı temel soru da Türkiye’de sosyal yardımların emek arzı kararları üzerinde ne derece etkili olduğudur.

Tezimin her aşamasında yönlendirici bilgilerini benden esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. İpek İlkaracan’a, eğitim hayatımda büyük bir özveriyle yanımda olan aileme, beni yalnız bırakmayan arkadaşlarıma ve dostlarıma teşekkür ederim.

Haziran 2012

Yiğit Aydın

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	ix
TABLO LİSTESİ.....	xi
ÖZET.....	xiii
SUMMARY	xv
1. GİRİŞ	1
2. SOSYAL YARDIMLAR – EMEK ARZI İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARKA PLAN: KURAMSAL ÇERÇEVE VE UYGULAMALI ÇALIŞMALAR	9
2.1 Kuramsal Çerçeve	9
2.1.1 Klasik İktisat Teorisinde İşgücü Arzı	9
2.1.2 Neo-Klasik İktisat Teorisinde İşgücü Arzı	12
2.2. Uygulamalı Çalışmalar	18
3. VERİ SETİ.....	25
4. AMPİRİK ÇALIŞMA.....	31
4.1. Değişkenler.....	34
4.2. Emek Kazancı Modeli Tahmini.....	42
4.3. Sıralı Probit Modeli Tahmini	43
4.4. Bulgular: Sosyal Yardımların Gruplara Göre Ayrıştırılmış Etkileri	47
4.4.1. Kentte Yaşayan Kadınlar için Marjinal Etkiler.....	47
4.4.2. Kırdaki Yaşayan Kadınlar için Marjinal Etkiler	49
4.4.3. Kentte Yaşayan Erkekler için Marjinal Etkiler	50
4.4.4. Kırdaki Yaşayan Erkekler için Marjinal Etkiler	51

4.4.5. Diğer Alt Gruplar için Marjinal Etkiler.....	51
4.4.6. Modellerin Değerlendirilmesi	55
4.5. Sosyal Yardımlar ve Yoksulluk Üzerine Bir Son Not.....	56
5. SONUÇ	61
KAYNAKÇA	63
ÖZGEÇMİŞ	67

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1 Mevsimsel Etkilerden Arındırılmış İşsizlik Oranı (%) , (Kaynak: Tuik)	2
Şekil 2.1 Emek Arzı Kayıtsızlık Eğrileri	14
Şekil 2.2 Yardım ve Emek Arzı	15
Şekil 2.3 Sabit Gelir ve Emek Arzı	16
Şekil 2.4 Ücret ve Çalışma Saati	17
Şekil 3.1 Sosyal Yardım Durumu HBBA 2010'dan derlenmiştir	27
Şekil 3.2 Sosyal Yardımların Dağılımı, HHBA 2010'dan derlenmiştir.	27
Şekil 3.3 Sosyal Yardımların Kır-Kent ve Cinsiyet Dağılımı, HHBA 2010'dan derlenmiştir.	29
Şekil 4.1 Ampirik Çalışmanın Aşamaları	34

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1 Kriz Öncesi ve Sonrası İstihdam Programları	4
Tablo 1.2 Sosyal Yardımlara Ayrılan Kaynaklar.....	6
Tablo 2.1 Literatür Taraması-1	22
Tablo 2.2 Literatür Taraması-2	23
Tablo 3.1 İstihdam Durumları.....	25
Tablo 3.2 Sosyal Yardım Alan Hanelerde Yaşayanların Cinsiyete Göre İstihdam Durumu	28
Tablo 3.3 Sosyal Yardımların Kır-Kent ve Referans Kişinin Cinsiyetine göre Dağılımı	29
Tablo 4.1 Değişkenler – Örneklem	37
Tablo 4.2 Değişkenler - Kır/Erkek.....	38
Tablo 4.3 Değişkenler - Kent/Erkek	39
Tablo 4.4 Değişkenler - Kır/Kadın	40
Tablo 4.5 Değişkenler - Kent/Kadın	41
Tablo 4.6 Emek Kazancı Modeli	42
Tablo 4.7 Sıralı Probit Modeli	45
Tablo 4.8 Çalışmama Durumuna Göre Marjinal Etkiler.....	46
Tablo 4.9 Yarı Zamanlı Çalışma Durumuna Göre Marjinal Etkiler	46
Tablo 4.10 Tam Zamanlı Çalışma Durumuna Göre Marjinal Etkiler.....	47
Tablo 4.11 İstihdam Durumu Kadın/Kent Tahmini Marjinal Etkileri	47
Tablo 4.12 İstihdam Durumu Kadın/Kır Tahmini Marjinal Etkileri.....	49
Tablo 4.13 İstihdam Durumu Erkek/Kent Tahmini Marjinal Etkileri	50
Tablo 4.14 İstihdam Durumu Erkek/Kır Tahmini Marjinal Etkileri.....	51
Tablo 4.15 Sosyal Yardım Alma Eşiğine Göre Marjinal Etkiler Kent/Kadın	53
Tablo 4.16 Sosyal Yardım Alma Eşiğine Göre Marjinal Etkiler Kır/Kadın.....	53
Tablo 4.17 Sosyal Yardım Alma Eşiğine Göre Marjinal Etkiler Erkek/Kır	54
Tablo 4.18 Sosyal Yardım Alma Eşiğine Göre Marjinal Etkiler Erkek/Kent	55
Tablo 4.19 2010 Yılı Yoksulluk Ve Açlık Sınırı	58
Tablo 4.20 Sosyal Yardımlar İle Yoksulluk Farkının İlişkisi	59

TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIMLARIN EMEK ARZI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

ÖZET

Bu tezde, 2000’li yıllarda Türkiye’de yeniden yapılandırılarak miktar ve kapsam olarak artan sosyal yardımların, hanehalkı üyelerinin emek arzı kararları üzerindeki etkileri incelenmektedir. Yoksul haneleri desteklemeyi ve gelir eşitsizliğini azaltmayı hedefleyen sosyal yardım politikalarına karşı yöneltilen temel eleştirilerinden biri yardım alan kişilerin emek arzı kararları üzerinde negatif bir etki yaparak, kişilerin işgücü piyasasından çekilmesi, bununla bağlantılı sosyal dışlanmayı beraberinde getirmesi ve yardımlara bağımlılığı pekiştirmesidir.

2010 yılı Hanehalkı Bütçe Anketi (HHBA) mikro verileri ile yapılan analizlerde, hanehalkına yapılan sosyal yardımların kentte ve kırdaki yaşayan kadınlar için emek arzı olasılığı üzerindeki etkisi zıt yönlü olarak bulunmuştur. Kentte yaşayan kadınlarda istatistiksel olarak negatif ve anlamlı, kırdaki yaşayan kadınlarda ise istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir etki bulunmaktadır. Erkekler için ise hem kent hem de kır düzeyinde istatistiksel olarak anlamsız ve emek arzı üzerindeki etkisi negatif katsayılar ile tahmin edilmiştir. Öyle ki, hanelere yapılan ortalama sosyal yardım miktarı göz önünde bulundurulduğunda, emek arzı üzerindeki olumsuz etkinin pratik olarak işgücünden çekilmeyi veya çalışma saatlerini azaltmayı tetikleyen etkilerinin son derece kısıtlı olduğu bulgulanmaktadır. Ancak sosyal yardım ödemelerinin miktarına göre yaptığımız ayrıştırılmış analizler, haneye yapılan sosyal yardımların belirli bir miktarın üzerine çıktığında kentte yaşayan kadınların emek arzı üzerindeki negatif baskısının çok daha etkili olduğunu göstermektedir. Öte yandan sosyal yardımların yoksulluğu azaltmak üzerindeki sonuçları açısından 2010 HHBA verileri yaptığımız bir simülasyon ile örneklem içerisinde yoksulluk sınırının altında yer alan hane yüzdesinin mevcut sosyal

yardımlar ile %21'den %18'e indirildiği gözlemlenmiştir. Sosyal yardımlar ile birlikte 252 kişi açlık, 764 kişi ise yoksulluk sınırının üzerine çıkmaktadır.

Bununla birlikte, Türkiye'de sosyal yardım politikalarının, hanelerin yoksulluk sınırının üzerine çıkartılması ve gelir eşitsizliğinin azaltılması hedeflerinin ötesinde, işgücü piyasasına entegrasyonu ve sosyal içermeyi de temel alan bir şekilde yapılandırılması önem atfetmektedir.

THE IMPACT OF SOCIAL TRANSFERS ON LABOUR SUPPLY IN TURKEY

SUMMARY

This thesis aims to investigate the impact of social transfer payments on labor supply decisions in Turkish labor market. Social transfers payment in Turkey have been restructured and increased in terms of amount and scope since in 2000's. A major criticism of social transfers is that, although they aim to support poor households and reduce income inequality, they can also have a detrimental impact in terms negative influence on labor supply decisions, exclusion from the labor market and create dependency.

The analysis in this thesis is based on the micro data of the 2010 Household Budget Survey using an ordered probit model to investigate the impact of social transfer payments on labor supply decisions. 2010 Household Budget Survey which was designed for the purpose of data collection on socio-economic status, consumption expenditures and income components was conducted on 10.042 sample households for the period 1 January 2010 – 31 December 2010.

In our model, an individual is allowed to choose from three mutually exclusive alternatives; non-working, part-time and full-time. Individuals are assumed to choose according to these choices so as to maximize their utility. On the other side, explanatory variables in the model include earnings in different states. However, earnings information of individuals who do not work is not available. Therefore, earnings in each state are estimated for all individuals using the information available for individuals who are already working. An earnings equation is corrected for sample selection by including the inverse Mills ratios. The probability of selection into each state is first estimated by fitting the model of choice of state. Using the predicted probabilities obtained from this model, selectivity term is calculated by standard normal density function and normal distribution function. In the second step

the selectivity term computed from these probabilities is used as an additional regressor in the earning equations to control for selectivity bias.

The results show that social transfers have a negative impact on labor supply decisions of particularly women who live in urban areas, however these effects are very small. When the average amount of social transfers are considered, the impact on labor supply is not significant and its effects are very limited practically in terms of withdrawal from labor market or reduction of working hours.

According to the results of decisions of the empirical study, social transfers do not exert a statistically significant ef negative effect on the full-time labor supply of men both in urban and rural areas. In this thesis gender differentiated findings are explained due to high proportion of widows and female wages in social transfers. Also, as expected, increasing amount of transfers cause the impact on labor supply decisions to increase. Today, poverty is closely associated with unemployment and the most important source of income is coming from labor especially for the poor. But, people who gain income via their labor either work in a low-income job or as informal labor. Thus, social transfers become more significant for these individuals.

In general, the poor who can not work regular jobs tend to receive social transfers. Therefore, countries aim to reduce their dependence on social transfers. At this point, policies to increase the demand for labor through investment incentives, or to enhance the employability of the working age population through education/skill programs in line with workforce needs, naturally constitute a significant role in the process of combating poverty and social exclusion. However, social transfer practices comprise an equally important dimension of this process.

Social transfers can enable people to overcome barriers to escaping poverty. The poor often face a limited set of economic opportunities and can find themselves trapped in a cycle of low income and low growth. For example, the poor are frequently highly credit constrained because they lack the assets to use as collateral to access loans. Social transfers, if they are regular and reliable, or effectively combined with other interventions, can help to alleviate this credit constraint.

Bearing in mind that only 45 percent of Turkey's potential labor-force is employed, it is easy to appreciate the seriousness of the problem of unemployment.

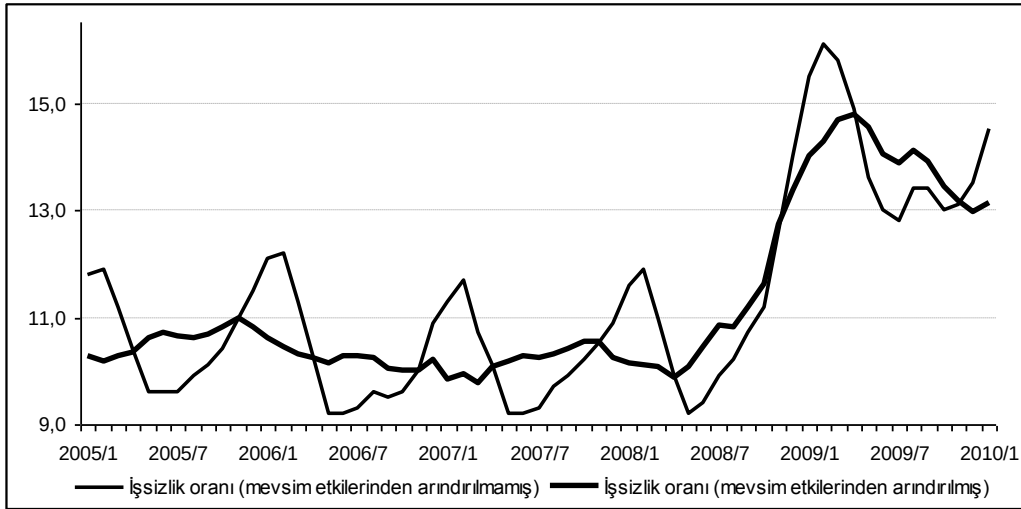
Generally, unemployment is discussed as the principal factor in causing poverty. However, being unemployed in the city (as opposed to rural areas) and social transfer programs inability to participate in social activities, may mean that the paths to social integration will be blocked, that society may dissolve and become atomized or divided into communities of the excluded. Therefore, social transfer policy cannot address the eradication of poverty by itself; it has to take into consideration the threat of social exclusion as well.

In Turkey, anti-poverty policies need to focus beyond the support for poor households, also on labor market integration and social inclusion. At this point, social policies in Turkey play a role in the elimination of income inequality and decreasing the number of households below the poverty line through creating a dependency on cash transfers rather than promoting sustainable integration in the labor market .

1. GİRİŞ

Türkiye’de hane halkı işgücü araştırmaları 2005 yılından itibaren üçer aylık dönemler esas alınarak yayınlanmaya başlamıştır. Bu verilerde, özellikle 2008 yılı sonrasında işsizliğin gözle görülür bir şekilde arttığı göze çarpmaktadır. İşsizlik 2009 yılı ilk çeyreğinde yüzde on dördüye kadar çıkarken bu değerin 2005 yılından itibaren gözlemlenen en büyük işsizlik oranı olduğu görülmektedir. Ocak 2005-Ocak 2010 dönemine ilişkin mevsim etkilerinden arındırılmış işgücüne katılım oranı % 46,4’ten, % 48,9’a çıkarken, Şekil 1.1’de görüldüğü gibi işsizlik oranı, % 10,3’ten % 13,1’e yükselmiştir.

İşsizliğin bu kadar yüksek olduğu Türkiye’de son dönemlerde gündemde olan aynı ve nakdi sosyal transferlerin, işgücüne katılım üzerinde negatif yönlü bir etki yaptığı düşünülmektedir. Fakat bu negatif yönlü etkinin büyüklüğünün ve iktisadi açıdan anlamlı olup olmadığının araştırılması daha önemli bir noktada duruyor. Temel emek arzı teorisinde kazanç dışı gelirlerin artması sonucunda kişinin veya hanenin emek arzının azalacağı sonucuna varılmaktadır. Ampirik olarak bunun geçerli olduğu varsayımını kolaylıkla yapabiliriz. Fakat özellikle cinsiyet, bölge, gelir, yaş gibi değişkenleri de göz önünde bulundurduğumuzda emek arzı kararının değişkenlik gösterebileceği rahatlıkla düşünülebilir. Kararı alan ekonomik birime yapılacak olan sosyal yardımın büyüklüğü onun emeğini belli bir noktaya (saat) kadar arz etmesine neden olabilmektedir. Bu çalışmada özellikle, işgücüne katılmasında herhangi bir fiziksel engel (engelli olma durumu ya da yaşlılık gibi) olmayan kişilerin hanelerine yapılan sosyal yardımların bu kişilerin emek arzı kararı üzerindeki etkileri incelenmektedir. Bu etki, kararı yönlendiren diğer değişkenlerin de göz önünde bulundurulmasıyla Türkiye’de sosyal yardımların emek arzını nasıl etkilediği üzerinde bir fikir vermektedir. Bu noktada, analizin temeli etkinin yönünün yanı sıra büyüklüğüdür.



Şekil 1.1 Mevsimsel Etkilerden Arındırılmış İşsizlik Oranı (%)

Kaynak: TÜİK

Dünyanın bir çok yerinde paralel bir şekilde global krizlerden etkilenen ekonomiler, krizi aşabilmek adına farklı politikalar uygulamaktadırlar. Bunların başında, toplum yararına çalışma programları, koşullu nakit transferleri, nakdi ve aynı yardımlar gelmektedir. Bu programların temelinde yatan düşünce, işsizliğin eşitsizliği doğurduğu bir ortamda halihazırda zaten işgücüne girebilmek için zorluklar yaşayan azınlıklar, göçmenler, kadınlar, engelliler, yaşlı ve genç bireyler için (bu kişilerin eğitim düzeylerinin de düşük olmasını bekleriz) devletin bir rol oynaması gerektiğidir (Harvey, 1989).

Özellikle bu tür politikaların temelinde, bireylerin gelirlerini artırarak onları yoksulluk sınırının üzerine çıkartmak; bunun yanı sıra tüketim harcamalarını destekleyerek ekonominin canlanmasını sağlamaktır. Fakat nakdi ve aynı yardımların enflasyon ve eksik istihdama karşı herhangi bir çözüm ortaya koymadığı düşünülmektedir (Tcherneva, 2012).

Bu yüzden dünyada; iş sağlayan işgücü politikalarının gün geçtikçe önem kazandığını görüyoruz. Bunların başında Hindistan'da uygulanan "Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Act" programı, Güney Afrika'da uygulanan "Expanded Public Works Program (EPWP)", Arjantin'deki "Plan Jefes y Jefas" yer almaktadır. Kriz öncesinde ve sonrasında bu programlardaki değişim Tablo 1.1'de görülmektedir. Bu tür programlar sayesinde işsizliğin önüne geçilerek, bunun sosyal maliyetinin de azaltılarak enflasyonun önlenmesi hedeflenmektedir. Minsky, istihdam sağlayan işgücü programlarının enflasyon yaratmadığını öne sürmektedir.

Savunmaya yapılan harcamalar veya yatırım teşvikleri yoluyla toplam talebin artırılması tam istihdama ulaşılmasını sağlayan yolda enflasyonist bir etki yaratmaktadır. Fakat istihdam sağlayan işgücü programlarının uygulanması ile ücretlerin en alt gelir kesimdeki artışın, - tüketime olan talebin artmasına ve fiyatlar üzerine bir etkiye neden olsa bile- geçici bir olgu olduğu vurgulamaktadır. Minsky’e göre bu tür programlar ile tam istihdamın muhafaza edilmesi sürekli bir enflasyonun önüne geçmektedir. Kısacası, tam istihdamın muhafaza edilmesi , tam istihdamın elde edilmesi için hareket edilmesi ile aynı enflasyonist etkiye sahip değildir (Wray, 2007).

Aslında, sorun temelde “çalışma hakkı” ve “gelir hakkı” ikilemi üzerinde oluşmaktadır. Önemli nokta, nakdi ve ayni transferlerde olduğu gibi insanların yaşamlarını idame ettirebilmek için sabit bir gelir elde etmelerinin ötesinde, çalışma hakkına sahip olmaları ve bu geliri kendilerinin elde etmesidir. Bu düşünce temelinde, İnsan Hakları Uluslararası Beyannamesinin 23. Maddesinin a. Şıkkına referans verilmektedir. Bu maddede; “Herkesin çalışma, işini serbestçe seçme, adaletli ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır.” diye yazmaktadır.

Türkiye’de uygulanan Toplum Yararına Çalışma Programı, diğer ülkelerde olduğu gibi kamu yararına yönelik olarak uygulanmaya koyulmuştur. Çevre temizliği, kamusal altyapının yenilenmesi, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi okullarda çevre düzenlemesi, bakım onarım ve temizlik işleri yapılması, restorasyon, tarihi ve kültürel mirasın korunması, ağaçlandırma, park düzenlemeleri, vadi ve dere ıslahı, erozyon engelleme çalışmaları gibi işlerde çalışan insanlar temel ihtiyaçlarını gidermelerini sağlayacak bir ücret almaktadırlar. Bu programdan yararlanabilmek için İŞKUR’a kayıtlı işsiz olmak, 18 yaşını tamamlamak ve emekli, malul, dul ve yetim aylığı almamak şartları aranmaktadır (Kartal, 2012). Bu programa katılan kişiler hem işgücüne katılmakta, hem de iş tecrübelerini artırmaktadır. İşsizliğin toplumsal eşitsizliği artırdığı ve topluma katılımda yarattığı handicap bu tür programlar ile önlenilmeye çalışılmaktadır. Dünya genelinde iş sağlayan işgücü programları hem istihdam hem de eğitim programı olarak düşünülmektedir. Bu programlardan faydalanan kişilerin kendi istekleriyle toplum yararına olan bir işte geçici olarak çalışmaları ve bu süreçte kişilere işbaşı eğitimi ve iş arama teknikleri eğitimleri verilmesi hedeflenmektedir.

Tablo 1.1 Kriz Öncesi ve Sonrası İstihdam Programları

Programın İsmi	Yıl	İşgücünün Yüzdesi olarak Katılımcılar	Ortalama süre (gün)
<i>Kriz Öncesi</i>			
Şili	Çeşitli Programlar (PIC, PEE ve PMU)	2003	0.3
Hindistan	NREGA	2006/7	4.7
Endonezya	Çeşitli Programlar	2000	4.9
Meksika	Programa de Empleo Temporal (PET)	2003	2.3
Güney Afrika	Expanded Public Works Programme	2006/7	1.82
OECD	(ağırlıklandırılmamış ortalama)	2007	0.6
<i>Kriz Sonrası 2008-2009</i>			
Şili	Çeşitli Programlar (PIC, PEE ve PMU)	2009	0.6
Hindistan	NREGA	2009/10	10.3
Endonezya	Çeşitli Programlar	2008	1.4
Meksika	Programa de Empleo Temporal (PET)	2009	1.6
Rusya	Public and Temporary Works Programme	2009	1
Güney Afrika	Expanded Public Works Programme	2008/9	3.4
Türkiye	Toplum Yararına Çalışma Programı	2009	0.2

Kaynak : Gem-Europe Workshop And Symposium : Economic Crises and Labor Outcomes (İzdeş, 2011).

Bu noktada, devletin işgücü piyasaları üzerinde yeterli bir rol oynayıp oynamaması üzerine yapılan tartışmanın ötesinde, hangi tür politikalar ile bunu başarabileceği önem kazanmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde, fonların 3%'nün iş yaratıcı politikalara ayrıldığı gözlemlenirken, bu durum gelişmekte olan ülkelere 0.2% olarak gerçekleşmektedir. Ayrıca, gelişmekte olan ülkeler sosyal politikalara 6.8% bir pay ayırırken gelişmiş ülkelere 10.8% pay ayrıldığı görülmektedir (İzdeş, 2011).

Sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar, insanlık tarihi boyunca yoksulluk ve diğer sosyoekonomik sorun ve ihtiyaçlarla birlikte var olmuştur. Bu hizmet ve yardımların niteliği, kapsamı, yöntemi, kurumsal yapısı ve finansmanı zaman içerisinde farklılık gösterse bile yüzyıllardır toplum ve devlet yaşamının en önemli konularını teşkil etmiştir. Genel olarak tüm toplumlarda tarihsel gelişim süreci içerisinde gelenekler, dini ve kültürel değerler ve toplumsal koşullar çerçevesinde şekillenen ve çeşitli yönleriyle benzerlik gösteren muhtelif sosyal hizmet ve yardım uygulamaları söz konusu olmuştur. Dini müesseseler (kiliseler, vakıflar, imaretler vb.), meslek örgütleri (loncalar, ahi birlikleri, yardımlaşma sandıkları vb.) ve diğer gönüllü kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen çeşitli sosyal hizmet ve yardım faaliyetleri, yoksul ve kimsesizler ile muhtaçların korunması ve ihtiyaçlarının karşılanması konusunda önemli işlevler görmüştür. Esas olarak yoksulların ve yardıma muhtaç kişilerin korunması ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik bu uygulamalar zaman içerisinde işlevini kısmen yitirmiş ve yetersiz kalmıştır. Özellikle, büyük savaşlar, ekonomik bunalımlar, sanayi ve ticaret alanında yaşanan değişimler, kentlerdeki nüfus yoğunlaşması, işsizlik, yoksulluk, hastalıklar ve benzeri sosyal olgular, geleneksel yardımlaşma ve dayanışma müesseseleri yerine sosyal hizmetler ve sosyal yardımların bir kamu hizmeti olarak devletler tarafından üstlenilmesini gerektirmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında, refah devleti/sosyal devlet anlayışının bir sonucu olarak sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar devletin asli görevleri arasında yer almıştır. Sosyal devlet ilkesi sosyal hizmet ve yardımları devletin sorumluluğuna verirken, vatandaşlar bakımından bu hizmet ve yardımlardan yararlanma, bir sosyal hak olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Yine bu süreçte insan hakları konusundaki gelişmeler, yürürlüğe konulan uluslararası sözleşmeler, uluslararası kuruluşların düzenleme ve faaliyetleri sosyal politikaları büyük ölçüde etkilemiştir. Refah devleti anlayışıyla başlayan süreçten günümüze kadar sosyal

hizmetler ve sosyal yardımlar konusunda devletlerin rol ve sorumluluklarının arttığı ölçüde bu amaçla yapılan sosyal harcamalarda da büyük artışlar yaşanmıştır. Özellikle sosyal sigortalar ve sağlık hizmetleri başta olmak üzere sosyal hizmet ve yardımları da kapsayacak şekilde sosyal güvenliğe yönelik harcamalar büyük artışlar göstermiştir. Ayrıca, işsizlik sorunu, kaynak yetersizlikleri ve uygulamadaki çeşitli sorunlar refah devleti anlayışının sorgulanmasına, sosyal politika uygulamalarının yeniden yapılandırılmasına neden olmuştur.

Sosyal hizmetler, "İnsanların sağlık ve iyilik halinin geliştirilmesinde; insanların kendilerine daha yeterli hale gelmelerinde ve başkalarına bağımlı olma hallerinin önlenmesinde; aile bağlarının güçlendirilmesinde; bireylerin, ailelerin, grupların veya toplulukların sosyal işlevlerini başarıyla yerine getirmelerinde yardımcı olmak amacıyla sosyal hizmet uzmanları ve diğer meslek mensupları tarafından gerçekleştirilen etkinlik ve programlar bütünü" olarak, Sosyal yardımlar ise, "Toplumda yoksul veya muhtaç durumda bulunan kişi veya gruplara yönelik olarak ekonomik ve sosyal amaçla yapılan her türlü maddi destek" olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye’de sosyal yardım ve sosyal hizmetlere ayrılan kaynakta 2002 yılından sonra ciddi bir artış sağlanmıştır. Kişi başına düşen sosyal yardımlar miktarı reel olarak 2002’den 2010’a yaklaşık 4 kat artmıştır.

Tablo 1.2 Sosyal Yardımlara Ayrılan Kaynaklar

Yıl	Toplam/GSYİH (Yüzde)	2010 Yılı Güncelleme	Değişim
2002	0,50	2.967,71 TL	
2003	0,57	3.543,64 TL	19%
2004	0,62	5.424,29 TL	53%
2005	0,7	6.387,66 TL	18%
2006	0,92	9.288,80 TL	45%
2007	1,14	11.728,07 TL	26%
2008	1,18	12.850,88 TL	10%
2009	1,53	15.532,65 TL	21%
2010	1,34	14.677,08 TL	-6%

Kaynak: (Yuksel, 2012)

x 1.000.000 TL cinsinden ifade edilen rakamlardır.

Tablo 1.2 incelendiğinde, harcamaların Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya oranı 2002 yılında %0,5 iken bu oran 2010 yılında %1,34'e artmış olduğu görünmektedir. Bahsi geçen yıllar arasında Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın 3 kattan fazla artırıldığı göz önünde bulundurulacak olursa sosyal yardım ve hizmetlerdeki artış daha anlamlı hale gelecektir.

Sosyal yardımlar alanında topyekun bir anlayış değişikliğine geçilebilmesi için Avrupa Birliği ülkelerinde ve OECD ülkelerinde uygulanan “Asgari Gelir Desteği”nin uygun bir araç olacağı değerlendirilmektedir.

Asgari Gelir Desteği, geliri ve yaşam düzeyi önceden belirlenmiş bir düzeyin altındaki bütün vatandaşlara, kamu kaynaklarından düzenli olarak yapılan ve zaman zaman toplum yararına çalışma veya bir eğitim programına devam etme şartına bağlı olarak verilebilen ve amacı yoksul vatandaşları toplumca kabul edilebilir asgari bir yaşam düzeyinin üzerine çıkarmayı ve kişilerin reel gelirini yükseltmeyi sağlamak olan düzenli nakit transferleridir.

Önceden belirlenen şartların yerine getirilmesi kaydıyla yoksulluk durumu devam ettiği sürece muhtaç kişilere düzenli olarak nakdi ödeme yapılması hususu tartışmaya açıldığında üç temel argüman öne sürülmektedir. Bunlar, ülke nüfusunun çok fazla, yoksul sayısının da aynı oranda fazla olması, kişilerin “yardıma bağımlı” hale gelebileceği ve çalışmak istemeyebilecekleri düşüncesi ve de programdan faydalanacak kişilerin “yoksulluğu” doğru bir şekilde tespit edilememesidir.

Yoksul kesimin en önemli gelir kaynağı, işgücü geliridir. Ancak, yoksul kesim; ya düşük gelirli işlerde (kayıtlı ya da kayıtsız) çalışıp, bir taraftan da sosyal yardım almakta, ya da işgücü piyasasından çıkarak, sosyal yardımlarla geçimini sağlamaktadır.

Genellikle düzenli işlerde çalışamayan yoksul kesim sosyal yardım sisteminde uzun süre kalma eğilimindedir. Bu durum da “Sosyal Yardımlara Bağımlılık” şeklinde tanımlanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde sosyal yardımlara bağımlılığın azaltılması amacıyla aktif sosyal yardım politikaları geliştirilmiştir. Aktif sosyal yardım uygulamaları; yoksullara sosyal yardım ile birlikte işgücü piyasasına girişlerini kolaylaştırıcı hizmetlerin sunulduğu uygulamalardır. Sosyal yardımlara duyulan ihtiyacın azaltılması için çalışabilir ve çalışmaz durumdaki yoksul kesimlere farklı sosyal yardım programların uygulanması önerilmektedir. Öyle ki, çalışamayacak

durumda olan yoksulların düzenli sosyal yardımlarla desteklenmesi, çalışabilecek durumda olan yoksullar için sosyal yardım programlarının istihdam odaklı olarak şekillendirilmesi temeline dayanmaktadır.

2 Mart 2010 tarihinde yapılan Ekonomi Koordinasyon Kurulu toplantısında “Sosyal Yardımlar ile İstihdam Bağlantısının Kurulması” konusu görüşülmüştür (Koç, 2010). Kararlar; sosyal yardımların istihdamla bağlantısının kurulması, sosyal yardımlarda mükerrerliklerin ve suistimallerin önlenmesi, aynı tür sosyal yardımların tek bir kurumla ilişkilendirilmesi, Kalkınma Bakanlığı’nın koordinasyonunda, SGK, SYDGM, SHÇEK, İŞKUR ve Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün katılımıyla bir çalışma yapılması şeklindedir.

Kalkınma Bakanlığı’nın koordinasyonunda, SGK, SYDGM, SHÇEK, İŞKUR ve Vakıflar Genel Müdürlüğü temsilcilerinin katılımıyla bir çalışma grubu kurulmuştur, çalışma grubunun yaptığı toplantılar neticesinde bir Eylem Planı oluşturulmuştur ve oluşturulan eylem planı 1 Nisan 2010 tarihinde toplanan EKK’da görüşülmüş ve kabul edilmiştir (Yuksel, 2012).

Bu çalışma, Türkiye’deki sosyal yardımların kişilerin emek arzı tercihleri üzerindeki olası etkilerini araştırmaktadır. Bunu incelerken, cinsiyet, gelir, eğitim, medeni durum, çocuk sayısı, vb. değişkenler göz önünde bulundurulmaktadır. Nicel verilerle ampirik bir yöntem kullanan bu çalışmanın, Türkiye’de sosyal yardımların istihdamla olan etkileşimleri üzerindeki diğer çalışmalara katkı sağlaması umulmaktadır. Bu amaçla, ikinci bölümde konu ile ilgili yapılmış diğer çalışmalara yer verilecek; öncelikle temel emek arzı kuramı anlatılarak, yardımların bu modele nasıl katılacağı üzerinde durulacak ve bu konudaki uygulamalı çalışmalardan örnekler ele alınacaktır. Üçüncü bölümde kullanılan veri seti tanıtılarak, örneklem oluşturulurken nasıl bir yol izlendiği ve değişkenlerin nasıl oluşturulduğu hakkında bilgi verilecek, ve bu veriler kullanılarak Türkiye’deki sosyal yardımların dağılımına ilişkin bir arka plan oluşturulacaktır. Dördüncü bölümde kurulan ekonometrik model tanıtılarak, model tahminleri ile elde edilen bulgular tartışılacaktır. Son bölüm olan beşinci bölümde ise, ampirik çalışmadan elde edilen bulgular ışığında uygulanan sosyal yardım politikaların etkinliği değerlendirilmektedir.

2.SOSYAL YARDIMLAR – EMEK ARZI İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARKA PLAN: KURAMSAL ÇERÇEVE VE UYGULAMALI ÇALIŞMALAR

2.1 Kuramsal Çerçeve

Emek arzı ve işgücüne katılımı belirleyen değişkenler iktisadi olarak tarihte bir çok değişik görüş tarafından ele alınmıştır. Bu noktada, aşağıda emek arzı ve işgücüne katılım konuları klasik iktisatçılardan neo-klasik iktisatçılara uzanan bir perspektifte ele alınmaktadır.

2.1.1 Klasik İktisat Teorisinde İşgücü Arzı

Toplumdaki sınıfları yansıtan üç üretim girdisinden biri olan emek ve bunun geliri olan ücret için klasik iktisatçıların söyledikleri, birbirine yakındır. Buna göre,emek arzı nüfusa bağlıdır; nüfus da, bir içsel (endojen) değişken niteliğiyle ücret haddine dayanır. Daha sonra F.Lassalle’in “Tunç Kanunu” diye niteleneceği Klasik emek arzı ve ücret teorisi, düşük ücret hadlerini “haklı göstermek” gibi bir amaç taşır (Kazgan, 1997).

Tutarlı bir nüfus teorisinin kurularak, Klasik öğretinin ayrılmaz bir parçası haline gelmesi Malthus’u beklese de, Smith’de de nüfus ve emek arzı teorisinin temellerini bulabiliriz. Bu anlayışa göre, ücret haddi nüfusun büyüklüğünü belirler; ücret haddi arttıkça nüfus artar, azaldıkça nüfus azalır. Geçimlik mallardan oluşan ücretin artması erken evlenmeyi ve çocuk yapmayı teşvik yoluyla, doğum hadlerini yükseltir; çocuk ölümlerini azaltışı da ölüm hadlerini azaltır. Bu bakımdan, nüfus, dolayısıyla emek arzı artışı, geçimlik mallar anlamında ücretin haddindeki artışa bağlıdır. Ücret hadleri düştüğünde tersi geçerlidir. Ne var ki, fiili ücret haddinin altına düşmeyeceği, bir geçimlik ücret haddi vardır. Geçimlik ücret haddi, işçilerin sayıca artmak ya da azalmaksızın yaşamasını sağlayacak bir fizyolojik asgariyi gösterir. Eğer piyasadaki fiili ücret haddi bunun üzerine çıkarsa, nüfus artışı ile sonuçlanır. Artan nüfus, kısa bir süre sonra ücret haddini düşürecektir. Fiili ücret geçimlik ücrete eşit olduğunda, nüfus sabit kalacaktır. Gerçekte, nüfus, dolayısıyla emek arzı ile diğer malların arzı arasında bir fark yoktur (Kazgan, 1997).

Ricardo'nun emek arzı teorisi ile ilgili görüşleri de temelde A. Smith'in görüşleri ile aynıdır. Fakat, Ricardo “geçimlik ve fiili ücret” yerine “doğal ve piyasa (ücreti) fiyatı” diye bir ayırım yapar. Emeğin doğal fiyatı; işçileri kendi soylarını beslemeye ve azalıp artmadan devam ettirmeye yetecek fiyattır. Emeğin piyasa fiyatı ise, arz ve talep tarafından belirlenen fiyattır. Ricardo'ya göre emek, tıpkı diğer alınıp satılan mallar gibidir. Dolayısıyla emek miktarında da artma ve azalmalar ortaya çıkabilir (Kazgan, 1997).

R.Malthus ise, klasik iktisat öğretisinin emek arzına ilişkin temel görüşlerine farklı bir bakış açısı getirmiştir. Malthus'a göre, nüfus artışı geometrik oranda artarken geçimlik malların üretimi aritmetik oranda artar. Bu durum Malthus'u zorunlu olarak, nüfus artışının bazı yöntemlerle sınırlandırılması gerektiği sonucuna götürmüştür. Nüfus artışını sınırlandıracak etkenler, ahlaki kayıtlar, kötülük ve sefalet olarak özetlenebilir (Barber, 1997).

Marx, emek arzı teorisine Malthus'un nüfus teorisini reddederek başlar. Marx, bu çerçevede nüfusu dışsal bir değişken olarak ele alır ve emek arzı analizini bu öngörü ile açıklar. Buna karşılık, içsel olarak, birikimin azalttığı emek talebinin ve emek tasarruf eden üretim tekniğinin etkisi altında artan teknolojik işsizlik söz konusudur; bu durum sonucunda da emek arzı fazlası ortaya çıkmaktadır. Toplam sermayenin büyümesi ile birlikte, onunla birleşen emek miktarı da büyür fakat bu daima küçülen bir oranda gerçekleşir (Barber, 1997).

Marx, ücretleri emek-değer teorisi ile açıklamıştır ve kapitalist üretim şartlarında bir artık değer ortaya çıktığını belirtmiştir. Artık değer kaynağı, işçilerin belli bir dönemde üretmeyi başardıkları malların değeri ile üretim işlemi için kapitaliste sattıkları emek gücünün değeri arasındaki farktır. Kapitalist, emek gücünü satın alıp üretimde kullandığında, bunun kullanım değerine, yani emeğin tüm ürüne sahip çıkar fakat ücret olarak mübadele değerini öder. Emek gücünün mübadele değeri ile kullanma değeri arasındaki fark “artı değer”i oluşturur. Diğer bir deyişle, emek, topluma mal olduğundan çok daha büyük bir ürün yaratmakta, aradaki fark, diğer bir sınıfın gelirini oluşturmaktadır. Bugünkü deyimle, emeğin milli gelirdeki payı, geçimlik tüketimi düzeyindeki ücrete göre belirlenir (Kazgan, 1997). Artık değer ne bir sahtekarlık ürünüdür ne de kapitalistin alım tekeline (monopson) sahip oluşunun bir sonucudur; sadece kapitalist sistemin normal işleyişinin bir parçasıdır. Bu sistemin işleyişi, kapitalistin üretim araçlarına sahip olması nedeniyle, işçinin emek

gücünü satmasını gerektirir. İşgücü bir maldır ve herhangi bir mal gibi, onunda kıymeti; üretimi için kullanılan toplumsal yönden gerekli emek maliyetidir (Vural, 2000).

Marx, kapitalist hareket yasalarının artı değerin bir kısmının makine teminine tahsis edilmesini zorunlu kıldığını ileri sürmüştür. Bu durum gerçekleşince de emeğe olan toplam talep kaçınılmaz olarak azalır. Yüksek tekniklerin uygulanmasının maliyetlerde düşmeye ve hasıla miktarında artışa yol açacağını Marx elbette tahmin ediyordu. Makineleşme, makine üreten ve hammadde temin eden endüstrilerde emeğe bu ölçüde ek talep olabilirdi.

Aynı zamanda, makinelerin neden olduğu işten çıkarmalar işsiz sayısını artırır ve “yedek işsizler ordusu” saflarını şişirirdi. Marx, kapitalist üretim tarzının hem istihdam edilmesi mümkün bol miktarda emek arzı temin etmek ve hem de kapitalistlerin kendi iktidarlarını korumak için asgari geçim ücretleriyle istihdam edilmeleri mümkün bol miktarda emek arzını garantiye almak adına buna ihtiyaç duyduklarını ileri sürmekteydi (Barber, 1997).

Reel ücretlerin işleyişi ile ilgili klasik açıklama, hatırlanacağı gibi, Malthus’un nüfus postülları üzerine inşa edilmişti. Marx, bu konuya getirilen Malthusyen yaklaşımı yıkmaya kararlıydı. Marx’a göre, asgari geçim ücretlerinin sürekliliğinin temel açıklaması, kapitalist sistemin işleyişinde yatmaktaydı. Teknolojinin neden olduğu işten çıkarmalar – ki birikimin kaçınılmaz sonucuydu bu– işsizler yedek ordusu sayısının artması anlamına gelmekteydi. Bu yedekler ordusunun varlığı, reel ücretlerin asgari geçim düzeyinde seyretmeye meyilli olduğunu açıklamaya yeterliydi. Bununla birlikte, bu durum, reel ücretlerin daima asgari geçim düzeyinde kalacağı anlamına gelmiyordu. Kısa dönemler için emeğe olan olağanüstü yoğun talep, ücret oranlarının asgari geçim ücretini aşmasına neden olabilirdi. Bu durumun gerçekleşebileceğini Malthus bile kabul etmişti. Gerek Marx gerekse klasik gelenek, bu yöndeki bir eğilimin kısa zamanda iktisadi sistemin doğasında mevcut olan güçler tarafından dengeleneceğini kabul etmekteydi. Malthus, düzenlemenin emek piyasasının arz yanında gerçekleşeceğini düşünüyordu. Marx ise, bu ayarlamının emeğe olan talep ile gerçekleşeceğine inanıyordu. Marx, böylece, bir iktisadi gelişme döneminde reel ücretlerin işleyişi ile ilgili klasik yargıya farklı bir yoldan ulaşmış bulunuyordu (Barber, 1997).

2.1.2 Neo-Klasik İktisat Teorisinde İşgücü Arzı

Neo klasik iktisat teorisi, Klasik teorinin görüşlerini mikro bazda ele almıştır. Klasik iktisatçılar gibi, Neo klasikler de, temel iktisadi sorunların çözümünü düzgün işleyen bir piyasa mekanizmasının sağlayacağını belirtmişlerdir. Neo klasik iktisat, sadece geliştirilen teoriler nedeniyle değil, bugünkü yerleşik iktisadın temel mantık örgüsünü yansıtmaması bakımından da büyük önem taşımaktadır. Bu teori, iki temel aksiyom üzerine kurulmuştur. Bunlardan birincisi “maksimizasyon” diğeri de “rasyonellik” ilkesidir. Doğal olarak, Neo klasik işgücü arzı teorisini de bu iki temel ilke şekillendirmiştir.

Neo klasik öğretilerde de, işgücü arzı, yönetim ve organizasyonla ilgili emek dahil, ücret oranının pozitif fonksiyonu olarak düşünülmüştür. Ücret oranlarının işgücü arzını nasıl etkilediğini tespit etmek için Neo klasik ücret teorisini incelemek gerekir. Neo klasik ücret teorisine de, ekonominin kendiliğinden tam istihdam dengesine ulaşacağı görüşü hakimdir. Bu teori üç önermeye dayanır. Birincisi, emeğin marjinal produktivitesinin istihdam miktarı arttıkça azalacağını ifade eden azalan marjinal produktivite ilkesidir. İkincisi “emeğin reel ücreti emeğin marjinal produktivitesine eşit olma eğilimindedir ve istihdamın psikolojik zahmetini yansıtır” diye ifade edilen önermedir. Üçüncü önerme ise, işçi ve işveren arasında yapılan ücret pazarlığının, aynı zamanda reel ücretleri de belirleyeceğini öne süren görüştür. Neo klasik iktisatçılara göre eğer ekonomide işsizlik varsa bunun sebebi, işçilerin marjinal produktivitelere eşit bir ücreti kabul etmemeleridir. Dolayısıyla istihdamda bir artış ancak parasal ücretlerin, emeğin marjinal produktivitesine eşit oluncaya kadar azaltılması ile mümkün olacaktır. Neo klasik iktisatçılar, parasal ücretlerin reel ücret eşit olma eğiliminde olacağını, reel ücretin emeğin marjinal istihdam düzeyindeki ruhsal zahmetini gösterdiğini öne sürerler ve bundan daha düşük parasal ücretten teklif edilen iş olanaklarını işçilerin reddedeceğini söylerler. Neo klasiklere göre bu tür bir işsizlik “iradi” bir işsizliktir. Çünkü, işçilerin daha düşük bir ücretle çalışmayı istememelerinden kaynaklanmaktadır (Vural, 2000).

Emeğini arz eden işçiler rasyonel birer ajan olarak kabul edildikleri ölçüde, piyasa hakkında tam bilgiye sahip oldukları, mekânsal olarak serbestçe hareket edebildikleri ve her işçinin iş ya da ücret kabul etmesinin tamamen kendi kararlarına bağlı olduğu varsayılmaktadır. Bu belirlemeler altında emeğini piyasaya sunacak işçinin vereceği temel kararlardan biri, kıt olduğu düşünülen zamanını iş için mi yoksa iş dışı uğraşlar

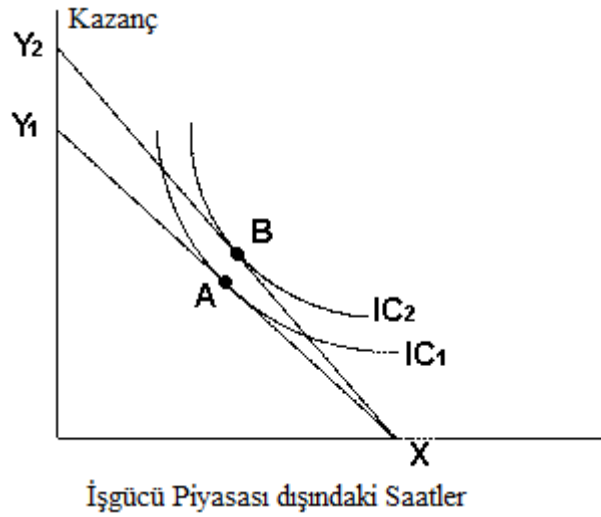
için mi ayıracağıdır. Bu anlamda emek arzı, bireylerin “boş zaman” ve “çalışmak” arasındaki tercihlerinin bir sonucu olacaktır. Böylelikle optimal emek arzını piyasada oluşan ücret, emek dışı gelirler ve bireylerin tercihleri belirler. İşçinin gelirindeki bir artış çalışmak istenen saatlerde bir azalma yaratır ve buna gelir etkisi adı verilir. Gelir sabit olduğu durumlarda, ücret oranında bir artış ise boş zamana olan talebi azaltacak böylece çalışma isteği artacaktır, buna da ikame etkisi denir. Kısaca gelir etkisi emek arzı üzerine negatif, boş zaman ve piyasa ürünlerine yönelik talep üzerinde pozitif bir etki yaparken, ikame etkisi bunun tam tersi bir duruma yol açar (Özar, 2000).

Emeğe olan talep açısından bakıldığında ise rasyonel oldukları ölçüde amaçları kârlarını en çoklaştırmak olan üretici firmaların piyasada tek başına belirleyici olamayacakları varsayılır. Bu koşullar altında emek talebini belirleyecek olan temel mekanizma diğer metalarda olduğu gibi, girdinin marjinal verimliliğine bağlı olacaktır. Marjinal verimlilik yasası, eleştirel olmayan iktisadın bir diğer yasası olan, azalan verimler yasası ile birlikte düşünüldüğünde, üretim süreci içine giren her bir emeğin üretime katkısı belirli bir miktara kadar artıp sonra azalacağı için, emek talep eğrisi negatif bir eğim gösterir (Özar, 2000).

Neo klasik işgücü arzı teorisinde ortaya konulan yeni açılımlar içinde üzerinde özellikle durulması gereken nokta ise, bireyin işgücü arzını belirlemede ailenin (hanehalkının) neden olduğu etkidir. Bütün toplumlarda bireylerin büyük birçoğunluğu hane üyesidir. İşgücü arzı kararları karşılıklı bağımlıdır: hanenin herüyesinin işgücü arzı, hanenin bütün diğer üyelerinin piyasa dışı çalışması ve işgücü arzışartına bağlıdır. Bu koşullarda eşlerin işgücü arz kararları karşılıklı bağımlı olmak durumundadır çünkü, hem eşlerin zamanı belirli metaların üretiminde birbirinin yerini alabilirşeyler olarak değerlendirilebilir ve hem de bir eşin kazanılmış geliri diğerinin kazanılmamış gelirini oluşturacaktır (Karataş, 2006).

Emek arzı, bireylerin çalışmayacakları (L) zamanı ve tüketimlerini (C) eniyilemeleri üzerine kurulmuştur. Birey, faydasını en üst düzeye çıkarmak için hareket etmektedir. Bunun için ise, daha çok çalışarak kendisine (dinlenme, eğlenme ve sosyal faaliyetler için) ayıracağı boş zaman arasında tercih yapmak zorundadır. Bu nedenle, kişinin iktisadi dengesi kendisinin seçeceği farksızlık eğrisi üzerindeki çeşitli kombinasyonlar ile belirlenmektedir. Bu noktada, neo klasik açıdan emek arzını açıklayabilmek için farksızlık eğrileri ile bütçe doğrusunu belirlemek

gerekmektedir. Şekil 2.1’de bireysel işgücü arzı ve ücret arasındaki tercih gösterilmektedir. Şekilde UC_1 ve UC_2 kayıtsızlık eğrilerini temsil etmektedirler. Ordinattaki eksen belli bir süre çalışma karşılığında elde edilen kazancı, apsiste ise belli bir süre içerisinde çalışmadan geçirilen süreyi göstermektedir. Bir kişi tüm zamanını dinlenme ile geçirmeye karar verdiğinde, sahip olduğu maksimum dinlenme süresi 24 saattir. Eğer bu kişi, bu boş zamanının bir kısmından vazgeçerek çalışmaya başlarsa, çalışılan süre artmakta yani yatay eksenin orijine doğru ilerlemektedir. Bütçe doğrusu üzerindeki her bir nokta, işçinin çeşitli çalışma sürelerine göre elde edebileceği ücret gelirinin ne kadar olacağını göstermektedir. Farklılık eğrisi ise, kişiye aynı tatmin düzeyini sağlayan farklı “boş zaman- ücret geliri” bileşimlerini göstermektedir. Kişi mevcut ücret düzeyi ile en yüksek tatmin sağlayacak “boş zaman – çalışma zamanı” bileşimini saptamaya çalışır.



Şekil 2.1 Emek Arzı Kayıtsızlık Eğrileri

Bireylerin en iyilemeye çalıştıkları fayda fonksiyonu aşağıdaki gibi oluşmaktadır:

$$U(L, C) \quad (2.1.1)$$

Faydalarını en iyilemeye çalışırken göz önünde bulundurdıkları kısıt ise şöyledir:

$$N + W(T - L) = PC \quad (2.1.2)$$

2.1.2 nolu denklemde N emek ile kazanılmayan geliri, W emek kazancını, T toplam uygun zamanı, L çalışılmayan zamanı, P metanın fiyatlarını, C ise satın alınan miktarı göstermektedir. Metanın fiyatlarını temsil eden matris ile satın alınan miktarlarının çarpımı teoride Y yani gelir ile ifade edilmektedir.

Çalışılan toplam süreyi aşağıdaki gibi tanımlarsak ;

$$H=T-L \quad (2.1.3)$$

Fayda fonsksiyonu ve kısıt şu şekilde oluşmaktadır.

$$U(H,Y) \quad (2.1.4)$$

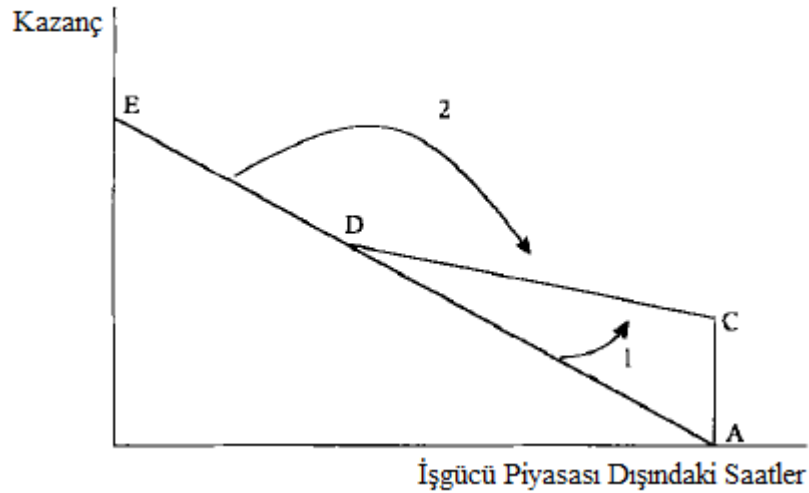
$$N+WH=Y \quad (2.1.5)$$

$$B=G - t(WH+N) \quad (2.1.6)$$

G , gelire sahip olmayan bireye verilen sabit transferi, B sosyal yardımın sağladığı faydayı, t ise kesinti oranını ifade etmektedir. (Kesinti gelire bağlı olarak yüzdesel olarak yapılır) Böylece yeni kısıt denklemi aşağıdaki gibi oluşmaktadır:

$$W(1 - t) H + G - tN = Y \quad (2.1.7)$$

Bu noktada, Şekil 2.2’de görüldüğü gibi 1 durumunda herhangi bir yardım verilmezken 2 durumunda yardım verilmeye başlanmıştır. Buna göre G , t ve W değişkenleri emek arzı modelinin değişkenliğini göstermektedirler.



Şekil 2.2 Yardım ve Emek Arzı

İlk durumda AE doğrusu normal koşullar altında herhangi bir sosyal yardım programının uygulanmadığı durumu göstermektedir. Bu durumda;

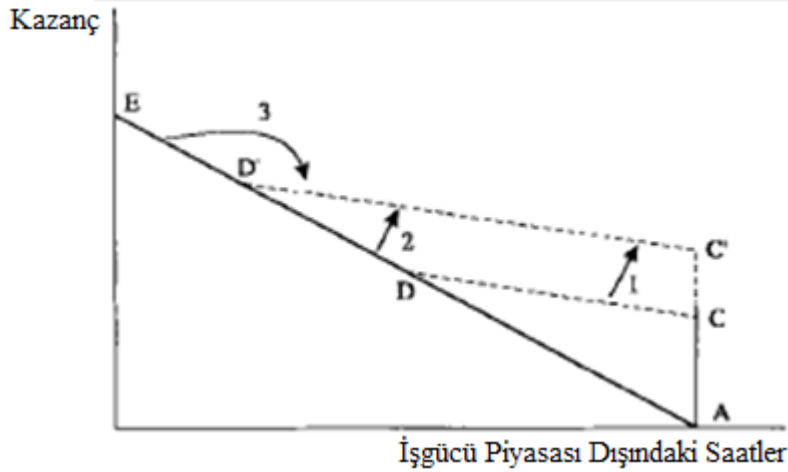
- AE doğrusu $(-w)$ eğimine sahip $\rightarrow N + WH = Y$

İkinci durumda ise bir sosyal yardım programının emek arzı modeli üzerindeki etkileri gözlemlenmektedir. Görülebileceği gibi, kişi hiç çalışmadan A noktasından

C noktasına çıkarak bir gelir elde etmektedir. Fakat aynı şekilde t değişkeninin yani elde edilen belirli gelire karşılık gelen kesinti oranının etkisi altında bu kişi tam zamanlı emeğini arz ettiğinde, bu sosyal programa katılmadan önce elde edebileceği gelirden daha az bir gelir elde edecektir.

- CD doğrusu $-w(1-t)$ eğimine sahip $\rightarrow W(1-t)H + G - tN = Y$

Şekil 2.3'te ise, kişiye verilen sabit gelirin artırılması sonucunda emek modelinde nasıl bir değişim olduğu incelenmektedir. Buna göre G 'nin artırılmasıyla beraber bütçe kısıtı doğrusu C den C' e kaymaktadır. Bu durumda yine gözlemlene bilineceği gibi verilen sabit yardımın artmasıyla beraber emek arzı da azalmaktadır. Kişiler daha yüksek fayda seviyesinden daha az çalışarak aynı ücreti kazanabilmektedirler.



Şekil 2.3 Sabit Gelir ve Emek Arzı

Bireyin boş zaman ve mallar için zevkleri zaman içinde geliri arttıkça değişebilir. Bu zevklerin gelir düzeylerine göre birbirlerinden ayrılan nüfusun farklı katmanları arasında farklılaşması da mümkündür. Bu noktada devreye marjinal ikame oranı (MRS) girer. MRS, bireyin belirli bir fayda düzeyini tutturmak için mal ve hizmetleri boş zamanla değiştirmek istediği oranı yansıtır. Boş zamandaki bir birimlik değişikliği ikame etmek için gereken mal ve hizmetler daha yüksek MRS'de daha fazladır. Eğer düşük gelir düzeyindeki bireyler düşük MRS'ye sahip iseler, düşük gelir düzeyinde ücret oranında bir artış çalışma saatleri arzında artışa yol açabilir. Bununla birlikte, gelir dağılımında yukarıya doğru gidildiğinde MRS yükselir ve belirli bir düzeyin üzerindeki ücret oranındaki bir artış, çalışma saatlerinde bir

azalma ile sonuçlanabilir. Düşük gelirden ikame etkisi baskın olabilirken, yüksek gelirden gelir etkisi baskın olabilir (Elliott, 1998).



Şekil 2.4 Ücret ve Çalışma Saati

Şekil 2.4'te görüldüğü gibi, ücretler W_0 düzeyine yükselene kadar işgücü arz eğrisinin pozitif eğimli olmasının nedeni, pozitif ikame etkisinin negatif gelir etkisinden daha büyük olmasıdır. Diğer taraftan, yandan W_0 ücret düzeyinden itibaren ücretler yükseldikçe işgücü arz eğrisinin eğiminin negatif olması, negatif gelir etkisinin pozitif ikame etkisinden büyük olması nedeniyle çalışmak istenilen sürenin azalmasıdır. Bu durumda ücreti yükselen birey boş zamanı tercih edecektir. Başka bir ifade ile ikame etkisi gelir etkisinden büyük olursa pozitif eğimli bir işgücü arz eğrisi ortaya çıkar; ikame etkisi gelir etkisinden düşük olursa geriye eğimli bir işgücü arz eğrisi ortaya çıkar. İşgücü arz eğrisinin negatif eğimli olması, çalışanın belirli bir ücret haddinin üstünde çalışmamayı tercih etmesi ile açıklanır. Bu durumda işgücü piyasasına sunulan işgücü miktarı ücret oranındaki artışa rağmen azalmaktadır (Perloff, 2001).

Çalışma saatleri ile ilgili düzenlemeler ve kısıtlamalar da işgücü arzı üzerinde etkiye sahiptir. Bu etki bireyin işgücü arzını arttırabileceği gibi tam aksi bir davranış biçimine de neden olabilmektedir. Bir ekonomide çalışma sürelerinin artmakta oluşu işgücü arzının da artmakta olduğunun göstergesidir. Ancak, işgücü piyasasında bu yüzyıldaki en çarpıcı gelişmelerden bir tanesi insanların bir yıl boyunca çalıştıkları saat sayısının düşmesi olmuştur. Bu düşüşün iki farklı özelliği vardır. Birincisi haftalık çalışma sürelerinde bir düşüş ve ikincisi bir yıl içinde çalışılan hafta

sayısında düşüştür. Bu sürelerin değişmesi işgücü arzı açısından bir azalma anlamına gelmektedir (Elliott, 1998).

2.2. Uygulamalı Çalışmalar

Refah politikası olarak emek arzı, işgücü ve sosyal yardımlar ile ilgili çalışmalar iktisatçılar tarafından önemli bir konu olarak hep gündemde olmuştur. 1970’lerde ve 1980’lerde konu üzerine yapılan araştırmalarda bir ilgi azalması olsa dahi 1990’lara gelindiğinde popülerliğini tekrar artırmıştır. 1990 sonrası çalışmalar daha çok ekonometrik tahminlere dayalı olarak gelişmiş ve istihdama teşvik edici programların neredeyse her biri için ampirik bir çalışma yapılarak bu tür programların ve yardımların kişiler üzerindeki etkileri incelenilmeye çalışılmıştır.

Moffit (2002), refah programları ve yardımlar hakkında temel modeller üzerinde durduktan sonra, programların yapılarındaki değişikliklerin emek arzı üzerinde daha etkili olacağını vurgulamaktadır. Moffit aynı makalesinde temel emek arzı modelinin üzerine işgücü programlarının etkilerini gösterebilmek için yeni bir model tasarlamaktadır (Moffit, 2002). Bu tezde kurulan neo-klasik emek arzı modeli temelinde Moffit (2002)’in çalışmasında oluşturduğu varsayımlar temel alınarak kullanılmıştır. Özellikle, çalışmasında teorik olarak ücret, kazanılmayan gelir gibi değişkenlerin emek arzı üzerindeki etkileri ile aynı yönlü bir ilişki bulunduğu gözlemlenmektedir.

Sosyal yardımların yoksulluk üzerindeki etkileri dördüncü bölümde ele alınmaktadır. Aynı şekilde Levine (2011) tarafından yapılan çalışmada da, Nambia Hükümeti tarafından verilen çocuk yardımlarının yoksulluğu azaltıcı etkisinin olduğu özellikle yardımlarının ölçeğinin artırılması ile beraber bu faydanın daha da gözle görülebilir hale geldiği vurgulanmıştır. 2003 Kasım ve 2004 Ağustos Namibia Hanehalkı Gelir ve Bütçe Anketi kullanılarak yapılan bir ampirik çalışma ile bu sonuç desteklenmektedir (Levine, 2011). İncelendiğinde, Türkiye’de de sosyal yardım alan kişiler arasındaki gelir eşitsizliğinin daha fazla olduğu görülmektedir. Sosyal yardımların Türkiye’de de benzer şekilde açlık sınırının üzerine yaklaşık olarak yüzde birlik bir topluluğu taşıdığı bulgulanmaktadır. Yapılan sosyal yardımlar olmasaydı aynı şekilde yüzde dörtlük bir kesim yoksulluk sınırının altında yaşamaya devam edecektir. Bu noktada Levine (2011)’in bulguları ile Türkiye’deki sosyal

yardımların durumu arasında bir paralellik olmasına rağmen aynı şiddette bir etki olduğu söylenememektedir.

Türkiye için emek arzı modelini tahmin etmeye çalışırken, ekonometrik anlamda bazı problemler ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu problemler Soest (1995) tarafından, çalışmasında güzel bir şekilde özetlenmiştir. Bu çalışma, Hollanda’da emek arzını hanedeki iki eşinde kararları alınarak tahmin etmektedir. Çalışmada 1987 yılı Sosyo Ekonomik Paneli kullanılmıştır. Emek arzı tahmini yapılırken modelin üç önemli noktada genişletilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bunlar; “ücret tahmini yapılan denklemdeki hata terimleri”, “emek arzındaki saat kısıtlamaları” ve “kişilerin rastgele verecekleri tercihler” dir. Soest’e göre tercih birimi hanehalkıdır ve ekonometrik açıdan emek arzı tahmini yaparken kullanılan metod yanıltıcı sonuçlar verebilmektedir. Özellikle, makalesinde seçim sapması üzerinde durmakta ve bunu önleyebilmek için çeşitli yöntemler sunmaktadır. (Soest, 1995) Aynı şekilde Türkiye’deki emek arzı modeli tahmininde de Soest (1995)’in çalışmasından esinlenilerek seçim sapması ve emek kazancı denklemleri hesaplanmıştır. Buna göre Soest (1995) ile paralel bulgular elde edilmiştir.

Araştırma sorusunu sorduktan sonra, bu sorunun cevabına nasıl ulaşılabileceği çeşitli ekonometrik modelleri incelemek yoluyla belirlenebilmektedir. Haan (2004) makalesinde kesikli seçim modellerinde ampirik ve teorik bir karşılaştırma yapılmakta ve emek arzını koşullu lojit ve rassal katsayılar modeli kurularak tahmin etmektedir (Haan, 2004). Özellikle koşullu lojit modelinin daha etkin sonuçlar verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Ettner (1995)’in çalışması özellikle ücret tahmini emek arzının modellenmesi için yöntem olarak basit ve sade bir yol sunmaktadır. Ettner (1995), kayıtlı olmayan engelli ve yaşlı bakımının kadınların emek arzı üzerindeki etkilerini incelemektedir. Engelli yaşlı kişiler kadınların emek arzında negatif bir etkiye sahiptirler. Çalışmada 1986-1988 yılları arası Gelir ve Program Katılım Paneli kullanılarak iki aşamalı bir emek arzı modeli kurulmuştur (Ettner, 1995).

Ayrı bir ücret denklemi hesaplamadan gerekli değişkenleri doğrudan kesikli emek arzı tahminin açıklayıcıları olarak belirlemek Ettner (1995)’in çalışmasının en önemli göze çarpan noktasıdır. Kadınların bakım hizmeti verme zorunlulukları üzerinde

durularak, emeklerini arz ederken bu durumun negatif bir etki yarattığının belirtilmesi dikkate değer bir sonuçtur.

Sosyal politikalardan bahsederken bu politikaların bir çok ekonomik göstergeden etkilendiği görüşüne karşı Haan (2004) ekonomik durumun ve politika reformlarının bu programlardan ayrılan kişiler üzerindeki etkilerini ve nedenlerini sorgulamaktadır. Çalışmaya göre ekonomik göstergeler, programda yaşanan kimi değişkenlere göre programdan ayrılmayı daha az etkilemektedir (Mueser vd., 2000). Bu ilginç sonuç sosyal yardımların aslında bu programların katılımcılarının belirlenmesi sürecindeki etkinleri üzerinden işlediğidir. Ekonomik göstergeler, sosyal politikaların işlevselliğini gösterememektedirler (Hagstrom, 1996).

Bu programlara katılım kararının verilmesi sürecinde fertlerin ortak karar aldıklarını öne sürmektedir. Nu noktada, Hagstrom (1996), evli çiftlerin eş zamanlı olarak Food Stamp programına katılımı seçtikleri bir modeli ele almaktadır. 1984 yılına ait panel veri kullanılarak, ekonometrik yöntem olarak ise yuvalı çoklu lojit modeli ile bu kişilerin emeklerini arz etmede nasıl bir yol izledikleri incelenmektedir (Hagstrom, 1996).

Hoynes (1996) aynı şekilde, evli çiftlerin referans kişisi olduğu hanelerde AFDC-UP'ye katılımının emek arzı üzerine etkilerini incelemektedir. Eşler ailelerinin faydalarını maksimize etmek için kendi kısıtlarına göre emek arzı kararı alırlar. Emek arzı, çalışmaya göre; programa katılan hanehalkları içerisinde, programın ön şartlarına ve yararlanma şartlarına göre değişiklik göstermektedir. Kesikli emek arzı modeli kurularak 1984 yılı Gelir ve Program Katılım paneli üzerinden çalışılmıştır (Hoynes, 1996).

Diğer bir yandan Skoufias ve di Maro (2006) Meksika'da uygulanan sosyal yardım programlarını inceledikleri çalışmalarında, programın yetişkin işgücü katılımına ve çalışılmayan zamana etkisinin olmadığı gözlemlenmiştir. PROGRESA "Program of Mexico" un temelde üç etkisi üzerinde durmaktadır. Bunlar; işgücüne katılım, çalışılmayan zaman ve yoksulluk üzerindeki etkileridir. Aynı zamanda çalışmada herhangi bir işgücü programının başarısının yine bu üç temel üzerinde değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bir probit modeli kurularak karşılaştırmalı olarak PROGRESA programına katılan ve katılmayan kişiler için etkiler incelenmiştir. Kasım 1997 ile kasım 1999 arasında PROGRESA programına

katılan 24000 hanenin panel verisi üzerinden ekonometrik bir çalışma yapılmıştır (Skoufias & di Maro, 2006). Tablo 2.1 ve 2.2’de emek arzı ve sosyal programlar üzerine oluşmuş literatürün bir özeti görülebilmektedir.

Tablo 2.1 Literatür Taraması-1

Başlık	Yazar	Özet
Welfare Transfers In Two-Parent Families: Labor Supply and Welfare Participation Under AFDC-UP	Hilary Williamson Hoynes (1996)	Evli çiftlerin referans kişisi olduğu hanelerde AFDC-UP'ye katılmasının emek arzları üzerine etkilerini incelemektedir. Eşler ailelerinin faydalarını maksimize etmek için kendi kısıtlarına göre emek arzı kararı alırlar. Emek arzı , programa katılan hanehalkları içerisinde, programın ön şartlarına ve yararlanma şartlarına göre değişiklik göstermektedir.
Conditional Cash Transfers,Adult Work Incentives and Current Poverty	Emmanuel Skoufias and Vincenzo di Maro (2006)	Programın yetişkin işgücü katılımına ve çalışılmayan zamana etkisinin olmadığı gözlemlenmiştir. PROGRESA program of Mexico Temelde 3 temel etkisi üzerinde durmaktadır. İşgücüne katılım , çalışılmayan zaman ve yoksulluk üzerindeki etkileri
The Food Stamp Participation and Labor Supply of Married Couples: An Empirical Analysis of Joint Decisions	Paul A. Hagstrom (1996)	Evli çiftlerin eş zamanlı olarak Food Stamp programına katılımı seçtikleri ele alınmıştır.
The Welfare Caseload, Economic Growth and Welfare-to-Work Policies	Peter R. Mueser, Julie L. Hotchkiss , Christopher T. King , Phillip S. Rokicki and David W. Stevens (2000)	Ekonomik durumun ve politaka reformlarının bu programlardan ayrılan kişiler üzerindeki etkilerini ve nedenlerini sorguluyor.Ekonomik göstergeler, programda yaşanan kimi değişkenlere göre daha programdan ayrılmayı daha az etkilemektedir.

Tablo 2.2 Literatür Taraması-2

Başlık	Yazar	Özet
The Impact Of "Parent Care" on female Labor Supply Decisions	Susan L. Ettner (1995)	Kayıtlı olmayan engelli ve yaşlı bakımının kadınların emek arzı üzerindeki etkileri incelenmektedir. Engelli yaşlı kişiler kadınların emek arzında negatif bir etkiye sahiptirler.
Discrete Choice Labor Supply: Conditional Logit vs. Random Coefficient Models	Peter Haan (2004)	Kesikli seçim modellerinde ampirik ve teorik bir karşılaştırma yapılmaktadır. Emek arzı koşullu lojit ve rassal katsayılar modeli kurularak tahmin edilmektedir.
Structural Models of Family Labor Supply	Arthur van Soest (1995)	Emek Arzı Hollanda'da hanedeki iki eşinde kararları alınarak tahmin edilmiştir.
The impact of cash transfers on household welfare in Namibia	Sebastian Levine, Servaas van der Berg, Derek Yu (2004)	Namibia Hükümeti tarafından verilen çocuk yardımlarının yoksulluğu azaltıcı etkisinin olduğu özellikle yardımlarının ölçeğinin artırılması ile beraber bu faydanın daha da gözle görülebilir hale geldiği vurgulanmıştır.
Welfare Programs and Labor Supply	Robert A. Moffit (2002)	Refah programları ve yardımlar hakkında temel modeller anlatıldıktan sonra, programların yapılarındaki

3. VERİ SETİ

Tezin bu uygulamalı analitik kısmında, 2010 Hanehalkı Bütçe Anketinin mikro verileri kullanılmıştır. Bu veri setinin kullanılmasının nedeni gerek sosyal transfer ödemelerine ait bilgilerin gerekse istihdam durumuna ilişkin bilgilerin aynı veri setinde bulunmasıdır. Hanehalkı Bütçe Anketleri, hanelerin sosyo-ekonomik yapıları, yaşam düzeyleri ve tüketim kalıpları hakkında bilgi veren, uygulanan sosyo-ekonomik politikaların geçerliliğinin test edilmesi amacıyla kullanılan en önemli kaynaklardan biridir (TÜİK, 2010).

Ham veride toplam 38.206 fert bulunmaktadır. Bu kişilerin 18.643'ü erkek, 19.563'ü ise kadındır. Tablo 3.1'de yığındaki istihdam durumlarına bakılacak olursa, düzenli ücretlilerin 6.371, yevmiyeli 1.421, işveren 461, kendi hesabına 2.771 ve ücretsiz aile işçisi olarak da 1.979 kişi olduğu görülmektedir.

TABLO 3.1 İstihdam Durumları

İstihdam Durumu	Kişi Sayısı	İstihdamdaki Erkek	İstihdamdaki Kadın
Düzenli Ücretli	6.371	4.833	1.538
Yevmiyeli	1.421	917	504
İşveren	461	425	36
Kendi Hesabına	2.771	2.240	531
Ücretsiz Aile İşçisi	1.979	503	1.476
Toplam	13.003	8.918	4.085

Kaynak: TÜİK HHBA 2010

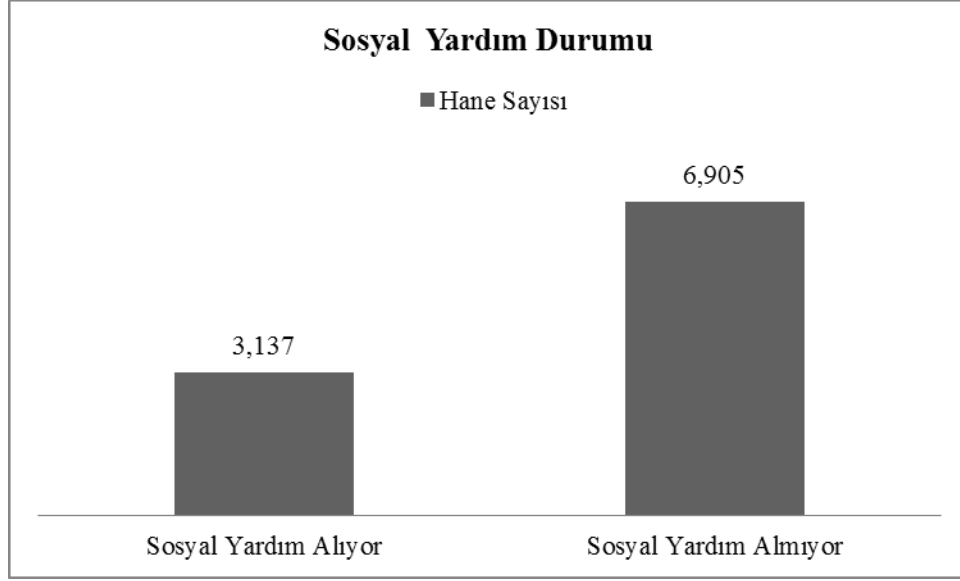
Hanehalkı referans kişilerine bakarsak, 8.616'sının erkek, 1.466'sının ise kadın olduğu görülmektedir.

Bütün gözlemler arasında; 1.831 kişi çalışmaya engel olan fiziksel ya da zihinsel bir problemi olduğu şeklinde beyan vermiştir. Bu kişilerin 1.021'i kadın 810'u ise erkektir.

Emek arzı üzerinde sosyal yardımların etkisini inceleyebilmek için, veri setindeki değişkenler içerisinde sosyal yardımların kapsamının belirlenmesi gerekmektedir. Aynı şekilde, emek dışı kazanç ve emek üzerinden kazanılan kazanç da yine modelin kurulması için tanımlanması gereken temel değişkenlerdendir. Buna göre; sosyal yardımlar; kişinin bulunduğu haneye yapılan sosyal yardım fonu ve aile yardımı, devletten elde edilen yıllık ayni gelir, doğrudan destek, akaryakıt, süt parası ödemesi, yaşlılık maaşı, öğrenci burs geliri, gazilik ve malullük maaşı, hastalık yardımı, dul, yetim, öksüz maaşlarının toplamından oluşmaktadır.

Kişinin emek dışı geliri ise o hanenin elde ettiği toplam gelirden, sosyal yardımlar ve kişinin emeğinden kazandığı gelir çıkartılarak bulunmaktadır. Buna göre ampirik çalışmada, her bir gözlem kendi emek geliri, hanesine yapılan sosyal yardımların toplamı ve kişinin kendi emeği dışında haneye giren diğer gelir (hanedeki diğer bireylerin emek gelirleri veya sosyal yardımlar dışındaki emek kazancı olmayan diğer hane gelirleri) göz önünde bulundurarak emeğini arz kararı vermektedir.

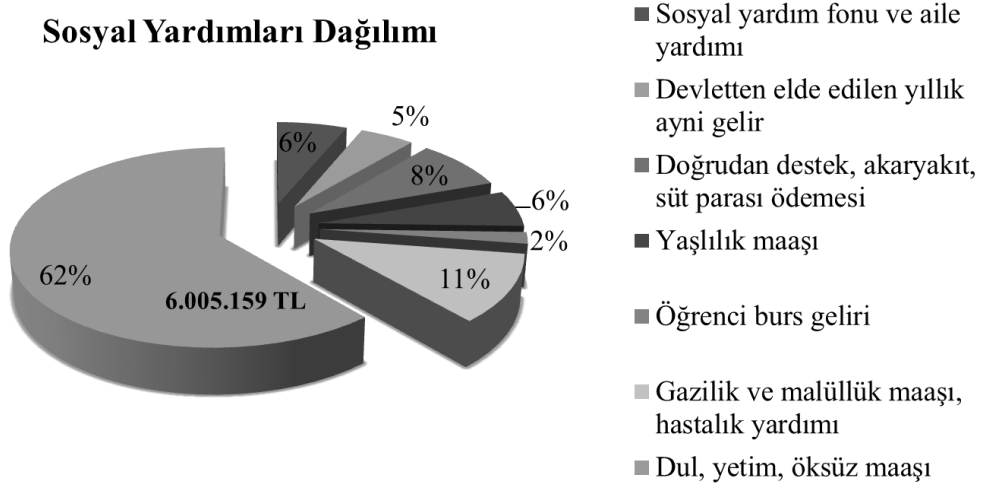
2010 yılı Hane Halkı Bütçe anketinde bulunan 10.042 hanenin %69'u herhangi bir sosyal yardım almaz iken %31'i en az bir sosyal yardım programından yardım geliri ne sahiptir. Fakat aylık 100 TL ve üstü yardım alan hane sayılarına bakacak olursak oran biraz daha düşmektedir. Yığın içerisinde, aylık 100 TL ve üstü yardım alan hanelerin sayısı 2.598'tir (toplam hanelerin %25'i). Yardım alan hanelerde hane başına düşen ortalama aylık sosyal yardım miktarı 955.20 TL'dir (ortanca ise 440 TL'dir). 100 TL ve üstü yardım alan hanelerde hane başına düşen aylık ortalama sosyal yardım miktarı ise 1.141 TL'dir (ortanca ise 590 TL'dir).



Şekil 3.1 Sosyal Yardım Durumu,

Kaynak: TÜİK HHBA 2010

Şekil 3.1’de sosyal yardım alan 3.137 haneye verilen sosyal yardımların dağılımını Şekil 3.2 ‘de incelediğimizde, %62 ile yardım gelirlerinin büyük bir bölümünü dul, yetim, öksüz maaşlarının oluşturduğunu görmekteyiz. Daha sonra %11 ile Gazilik ve malüllük maaşı, hastalık yardımı takip etmektedir.



Şekil 3.2 Sosyal Yardımların Dağılımı

Kaynak: TÜİK HHBA 2010

Örnekleme belirlerken, 60 yaş ve üstü 4.041 kişi olduğu ve bu kişilerin 987’sinin çalışıyor olduğu görülmüştür. Bu oranın düşüklüğü ve emeklilik yaşının üzerinde

olması nedeniyle, 15-60 yaş arası gözlemler kullanılmıştır. Bu yaş aralığının dışında kalan 14.251 gözlem örneklemden çıkartılmıştır.

Aynı şekilde, çalışmaya fiziksel veya zihinsel engeli bulunan 787 kişi ile birlikte çalışmama nedeni olarak özürlü diyen 787, hasta diyen 103 kişi örneklemden çıkartılmıştır.

Son olarak örnekleimde, 22.888 fert ve 8.961 hane kalmıştır (Ham veride 38.206 fert ve 10.042 hane bulunuyordu.) . Bu kişiler içerisinde haftada 35 saat ve altı yarı zamanlı çalışan gözlem sayısı 618 kadın 318 erkek, 35 saat ve üzerinde çalışan tam zamanlı 975 kadın ve 2.336 erkek, hiç çalışmayan ise 2.147 kadın ve 575 erkek gözlem bulunmaktadır. Sosyal yardım alan hanelerde yaşayan toplam 6.969 kişiye ilişkin çalışma durumunun dağılımı aşağıdaki gibidir.

Tablo 3.2 Sosyal Yardım Alan Hanelerde Yaşayanların Cinsiyete Göre İstihdam Durumu

	Yardım Alan		Yardım Almayan	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Çalışmıyor	2.147	575	5.233	1.521
Yarı zamanlı	618	318	800	429
Tam zamanlı	975	2.336	2.073	5.863
Toplam	3.740	3.229	8.106	7.813

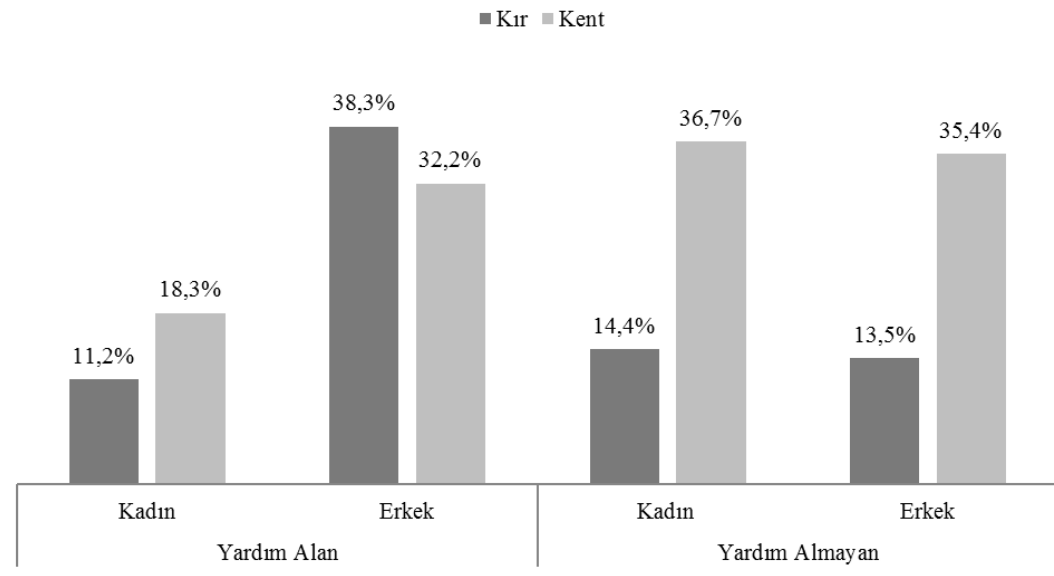
Kaynak: TÜİK HHBA 2010

Sosyal yardım alan haneleri referans kişinin cinsiyetine ve yerleşim yerlerine göre dağılımları ise Tablo 3.2, 3.3 ve Şekil 3.3'te görülmektedir. Yığın içerisinde sosyal yardımların %38'i referans kişisi erkek olan ve kırdaki yaşayan hanelere, %32'si erkek ve kentte yaşayan hanelere, %18'i referans kişisi kadın ve kentte yaşayan ve %11'i de kadın ve kırdaki yaşayan hanelere verilmekte olduğunu görmekteyiz.

Tablo 3.3 Sosyal Yardımların Kır-Kent ve Referans Kişinin Cinsiyetine göre Dağılımı

Hane Sayısı	HH Referans kişi Kadın	HH Refrenas kişi Erkek	Toplam
Kır	351	1.201	1.552
Kent	575	101	1.585
Toplam	926	2.211	3.137

Kaynak: TÜİK HHBA 2010



Şekil 3.3 Sosyal Yardımların Kır-Kent ve Referans Kişinin Cinsiyetine göre Dağılımı

Kaynak:TÜİK HHBA 2010

4. AMPİRİK ÇALIŞMA

Bu tezde kurulan ekonometrik modelde bireylerin üç farklı alternatif istihdam durumundan birisini seçecekleri varsayılmaktadır. Bu istihdam durumları sırasıyla çalışmayan, yarı zamanlı çalışan ve tam zamanlı çalışan olarak belirlenmiştir. (sırasıyla n , p , f olarak gösterilmektedir.) Haftada 35 saat ve üzerinde emeğini arz eden kişiler tam zamanlı, 35 saatin altında herhangi bir süre emeğini arz edenler yarı zamanlı, hiç çalışmayanlar ise çalışmıyor olarak kabul edilmiştir.

i bireyinin j alternatif içerisinde bir seçim yaptığında elde edebileceği fayda aşağıdaki fonksiyon ile belirlenmektedir;

$$U_{ij} = \beta_j' X_i + \epsilon_{ij} \quad j=n,p,f \quad (4.1)$$

Bu denklemde β_j' parametre vektörünü, X_i bağımsız değişkenleri, ϵ_{ij} ise stokastik terimi ifade etmektedir.

j alternatiflerinin herhangi bir k alternatifinden daha fazla fayda sağladığı kabul edilmiştir.

$$U_{ji} > U_{ki} \text{ (for } j \neq k \text{ and } j = n, p, f) \quad (4.2)$$

Bu noktada, emek arzı modellerini tahmin ederken istatistiki açıdan doğru tahmin yapmanın önüne geçen bazı problemler bulunmaktadır. Bu problemlerin bazı yöntemler ile önüne geçilmesi ve verilerin buna göre düzenlenmesi önem arz etmektedir. Özellikle, emek arzının kategorik bir değişken olarak belirlenmesi son yıllarda giderek tercih edilir bir hale gelmiştir. Emek arzını sürekli bir değişken yerine kesikli değişken olarak ele alarak tahmin yapmanın temel avantajı bütçe kısıtındaki doğrusal olmayan yapının daha rahat kullanılabilmesidir.

Emek arzı kararlarının önemli bir belirleyeni bireyin işgücü piyasasına girdiği takdirde elde edebileceğini düşündüğü emek kazancıdır. Bu yüzden emek arzı tahmin modelinde yer alması gereken açıklayıcı değişkenlerden biri de birey tarafından beklenen emek kazancıdır. Hali hazırda veri seti kapsamında işgücü piyasasında bulunan bireyler için emek kazancı gözlemlenen bir değişkendir. Ancak işgücü

piyasası dışındaki bireyler için belirli özellikleri kullanılarak beklenen emek kazancını tahmin etmek gerekir. Bu yüzden emek arzı modelinin tahminine geçmeden önce ayrı bir model ile emek kazancı tahmin edilmelidir.

Emek kazancı tahmininin doğru bir şekilde belirlenmesi için Soest (1995)'in de bahsettiği seçim sapması probleminden kurtulmak gerekmektedir. Çünkü, sadece emek kazançları bilinen kişiler arasından tahmin yapmak, çalışmayanları göz ardı ettiğimiz için seçim yanlılığına neden olmaktadır (Heckman, 1979). Çalışmayan kişilerin de örnekleme yer alması nedeniyle, kazançlarının gözlemlenememesi seçim sapmasına neden olmaktadır (Soest, 1995).

Bu durumda çoğunlukla kullanılan yöntem çalışmayan kişilerin emek kazançlarının bir regresyon ile tahmin edilerek denkleme konulmasıdır. Bu yöntemde; gözlemlenen değerler aynı şekilde bırakılmaktadır. Bu yaklaşım yalnızca çalışmayan kişilerin kazançları hatasız tahmin edilir varsayımı altında tutarlı tahminler vermektedir (MaCurdy vd., 1990).

Diğer bir yaklaşım ise tahmin edilen kazanç değerlerinin bütün gözlemler için denkleme katılmasıdır. Modelin doğrusal olmaması ve hata terimlerinin dağılımı nedeniyle, bu tahmin, örneklemedeki fertlerin gerçek kazançlarına göre değil, modelin tahmini sonucunda hesaplanan kazanç değerlerine göre karar vermesi koşulu altında tutarlı sonuçlar vermektedir (Soest, 1995).

Heckman (1979) seçim sapmasının önüne geçecek iki aşamalı tahmin metodunu önerirken bu sırada “inverse Mill’s ratio” nun da kullanılması gerektiğini vurgulamıştır. Buna göre, bu çalışmada kişilerin istihdam durumları gözlemlenerek oluşturulan kesikli modelde elde edilen “Mill’s ratio” ların da açıklayıcı bir değişken olarak kullanıldığı, çalışmayan kişiler için bir emek kazancı denklemi tahmin edilmiş ve tahmin edilen bu değerler ikinci aşamada tahmin edilen kesikli modele koyulmuştur. Gerçek emek kazançları bilinen gözlemler ise aynen korunmuştur.

Seçim sapması probleminin önüne geçilebilmesi için kurulan Heckman modeli iki temel aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada araştırmacı çalışma olasılığını hesaplayacağı (probit) bir model kurmakta ve bu aşamada her bir kişi için çalışıp çalışmama olasılığı hesaplamaktadır.

$$\text{Prob}(D=1|Z) = \Phi(Z\gamma), \quad (4.3)$$

Kişinin çalıştığı durumda $D=1$ değeri almakta, diğer durumlarda ise $D=0$ değeri almaktadır. Z ise açıklayıcı değişkenleri ifade etmektedir.

İkinci aşamada ise, kendi seçimi yüzünden oluşan sapmayı düzeltmek için, ilk aşamada tahmin ettiği olasılıkları dönüştürerek ikinci denkleme ilave bir açıklayıcı değişken olarak katmaktadır. Eğer kişi çalışmıyorsa, kazancının tahmin edildiği denklem aşağıdaki gibidir;

$$w^* = \beta_j' X_i + \epsilon_{ij} \quad (4.4)$$

Bu denklemde, w^* emek kazancını, β_j parametre vektörünü, X_i bağımsız değişkenleri, ϵ_{ij} ise stokastik terimi ifade etmektedir.

Hata terimlerinin normal dağıldığı varsayımı altında, ikinci aşamada tahmin edilecek olan kesikli model aşağıdaki gibi olmaktadır.

$$E[w | X_i, D=1] = \beta_j' X_i + E[\epsilon_{ij} | X_i, D=1] \quad (4.5)$$

$$E[w | X_i, D=1] = \beta_j' X_i + \rho \sigma_u \lambda(Z\gamma) \quad (4.6)$$

Burada ρ çalışma kararına etki eden gözlemlenemeyen belirleyiciler ile emek kazancı teklifi, u , onun standart sapması σ_u ve “inverse Mill’s ratio” ile olan ilişkisini göstermektedir.

Emek kazancı denklemi için seçim sapması problemi Mills ratio’nun da olduğu bir denklem ile düzeltilmiştir. İlk aşamada tahmin edilen probit modelinden elde edilen seçim terimi aşağıdaki gibi hesaplanmıştır.

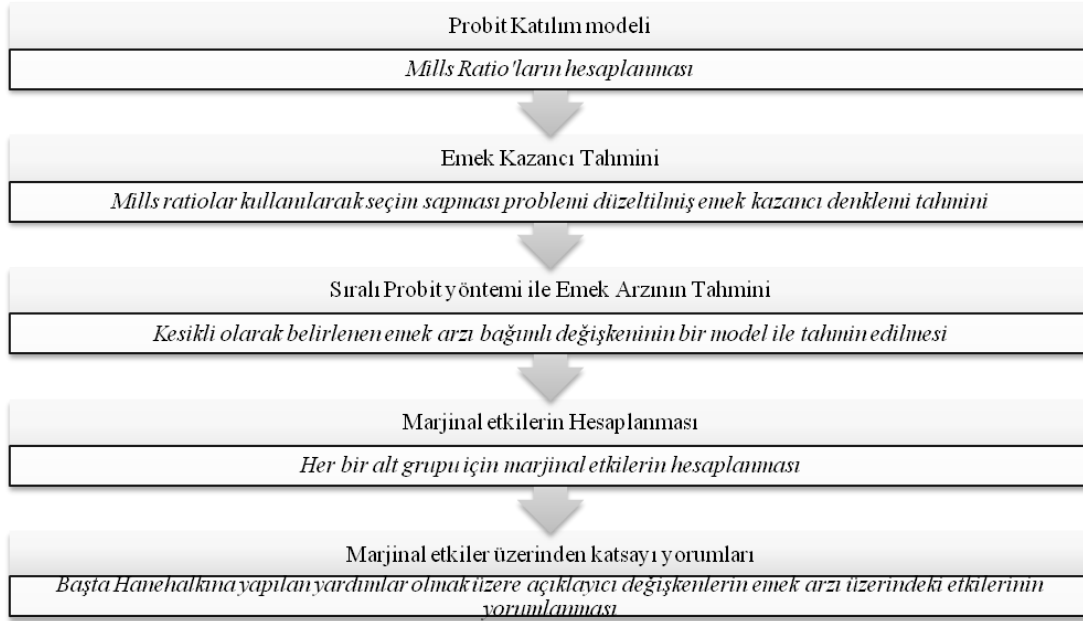
$$\lambda_{ji} = \varphi(H_{ji}) / \Phi(H_{ji}), \quad (4.7)$$

Bu denklemde, λ_{ji} seçim terimini, $\varphi(.)$ standart normal yoğunluk fonksiyonunu, $\Phi(.)$ ise standart normal dağılım fonksiyonunu göstermektedir. H_{ji} ise $H_{ji} = \Phi^{-1}(P_{ji})$ şeklinde ifade edilmektedir. P_{ji} ise i bireyinin j alternatifini seçme olasılığını göstermektedir. Emek kazancı denkleminde, Mills ratio’ların katsayılarının anlamlı olmaları, bir seçim sapması problemi olduğunu ve bunun düzeltildiğini işaret etmektedir.

Özetle, bu çalışmanın amacı olan hanehalkına yapılan yardımların emek arzı üzerindeki etkilerini incelerken, emek arzının temel belirleyicilerinden olan emek kazancını da tahmin etmemiz ya da gözlemlememiz gerekmektedir. Bu amaçla iki aşamalı tahmin metodu kullanılmıştır. Sırasıyla probit katılım ve emek kazancı

denklemini tahmin edilmiştir. Emek kazancı tahmini, seçim sapmasının önüne geçilerek tahmin edilmiştir.

Şekil 4.1’de ampirik çalışmanın aşamaları gösterilmektedir.



Şekil 4.1 Ampirik Çalışmanın Aşamaları

4.1. Değişkenler

Modellerde kullanılan değişkenlerin açıklamaları aşağıda verilmiştir:

İstihdam durumu, çalışmadığı durumda 0, yarı zamanlı çalışılma durumunda 1, tam zamanlı çalışıldığında ise 2 değerini alan kesitli bir değişkendir.

Kirkent, yaşanılan yer kır tanımına giriyorsa 1, kent tanımına giriyorsa 0 değeri alan kesikli bir değişkendir. Veride nüfusu 20.001 ve daha fazla olan yerleşim yerleri “Kent”, 20.000 ve daha az olan yerleşim yerleri ise “Kır” olarak belirlenmiştir.

Cinsiyet, ikili bir değişkendir. Erkekler 1, kadınlar 0 değerini almaktadır.

Eğitim, mikro veride 1-11 arası değerler sırasıyla; okur-yazar değil, okur-yazar olup bir okul bitirmede, ilköğretim, ortaokul, orta dengi meslek, lise, mesleki veya teknik lise, 2-3 yıllık yüksekokul, 4 yıllık yüksekokul- fakülte, yüksek lisans-doktora şeklinde kategorilere ayrılmıştır. Bu kategorilere göre ortalama görülen eğitim yılı

belirlenmiş ve eğitim değişkeni alınan eğitim yılını gösterecek şekilde sürekli bir değişkene dönüştürülmüştür.

Yas, hanehalkı fertlerinin anket ayında bitirmiş olduğu yaş grubu verilmiştir. Yaş grupları 25-29, 30-34, 35-39 40-44, 45-49, 50-54, 55-59 olarak ayrılmıştır. Kesikli değişken ortalama yaş değerleri alınarak sürekli bir değişkene dönüştürülmüştür.

Ogrenci, bir öğrenim kurumunda okuma durumunu göstermektedir. Eğer kişi herhangi bir öğretim kurumunda okumuyorsa 0, aksi halde 1 değerini almaktadır.

Dul, kişinin eşinin öldüğü durumda 1, diğer durumda 0 değerini alan kukla değişkendir.

Boşanmış, kişinin boşanmış olduğu durumda 1, diğer durumda 0 değerini alan kukla değişkendir.

Hiçevlenmemiş, kişinin hiç evlenmediği durumda 1 diğer durumlarda 0 değerini alan kukla değişkendir.

Kazanc, kişinin emeğinden elde ettiği TL cinsinden aylık kazancıdır.

Kazanctahmin, tahmin edilen kazanç denklemi ile hesaplanan her bir bireyin alabileceği tahmini emek kazancını göstermektedir. İşgücüne katılımı açıklayan modelde çalışmayan kişilerin çalışmış olsalardı aylık ne kadar kazanç elde edeceklerini gösteren TL cinsinden aylık kazancıdır. Modelde çalışmayan kişiler için tahmini değerler, çalışanlar içi ise gerçek değerler kullanılmıştır. Bu değişken ise *kazancay* olarak belirlenmiştir.

Hanehalkıyardımay, gözlemlenen kişinin hanesine yapılan TL cinsinden aylık toplam sosyal yardım miktarıdır.

Kisikazanccdisigeliray, hanedeki diğer bireylerin emek gelirleri veya sosyal yardımlar dışındaki emek kazancı olmayan diğer hane gelirlerini ifade etmektedir. TL cinsinden ifade edilmektedir.

Altçocuk, gözlemlenen kişinin hanesinde bulunan 6 yaş ve altındaki küçük çocuk sayısını vermektedir.

Ustçocuk, gözlemlenen kişinin hanesinde bulunan 6 yaşından büyük 15 yaşından küçük çocuk sayısını vermektedir.

Sosyal yardımların emek arzı üzerindeki etkisine bakmak için kurulan modelin değişkenleri, örneklemin tümü ve altgruplar için ve farklı istihdam durumları da görülebilinecek şekilde aşağıda yer alan tablolarda verilmiştir. Tablo 4.1’de örneklem, Tablo 4.2’de kırdaki yaşayan erkekler, Tablo 4.3’te kentte yaşayan erkekler, Tablo 4.4’te kırdaki yaşayan kadınlar ve son olarak da Tablo 4.5’te kentte yaşayan kadınlar için tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Tablo 4.1 Değişkenler – Örneklem

	Örneklem		Çalışmıyor		Yarı Zamanlı		Tam Zamanlı	
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma
yas (yıl)	34,71933	12,51634	33,13603	13,8661	37,39954	12,40918	35,53739	11,09207
egitim (yıl)	7,563439	4,294272	6,8187	4,007888	6,816166	4,822105	8,334756	4,283862
cinsiyet	0,4824362	0,4997023	0,2211904	0,4150703	0,3450346	0,4754894	0,7289944	0,4444987
kirkent	0,3015554	0,4589433	0,2375475	0,4256029	0,508545	0,5000425	0,3156397	0,4647908
ogrenci	0,1446459	0,3517516	0,242463	0,4285978	0,0978203	0,2971505	0,0758324	0,2647419
evli	0,6804439	0,4663148	0,6178767	0,4859321	0,7473441	0,4346356	0,720281	0,4488811
hicevlenmedi	0,2869189	0,4523333	0,3442381	0,4751442	0,2110855	0,4081732	0,2532231	0,434877
bosandi	0,01669	0,1281098	0,014141	0,1180783	0,017552	0,1313463	0,0186716	0,1353686
dul	94,7858	773,9245	159,8338	1014,665	121,3058	857,3076	34,87557	450,3613
hanehalkıyardimay (TL)	68,28841	192,4677	72,76586	211,3055	84,21163	188,8501	61,45085	175,4851
kisikazancdisigeliray (TL)	1325,876	1460,736	1660,23	1563,706	1308,291	1195,646	1047,556	1354,813
altcocuk (adet)	0,4186036	0,7300561	0,4196919	0,7450725	0,4060046	0,7302931	0,420112	0,7171566
ustcocuk (adet)	0,769093	1,035707	0,7509498	1,044662	0,8314088	1,107332	0,7723837	1,01322
kazanc(TL)	469,681	937,0239	0	0	371,4721	707,3237	884,3089	1153,658
kazanctahmin (TL)	2,550144	0,3546456	2,376843	0,298733	-	-	-	-

* Tabloda birimi belirtilmeyen değişkenler, 1 veya 0 değeri alan kukla değişken olarak tanımlanmışlardır.

Tablo 4.2 Değişkenler - Kır/Erkek

Kır-Erkek

Değişkenler	Örneklem		Çalışmıyor		Yarı Zamanlı		Tam Zamanlı	
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma
yas (yıl)	35,2261	13,11995	26,15822	14,61398	37,75529	14,82843	36,69648	11,75617
egitim (yıl)	7,396662	3,553501	7,862069	3,058581	7,006042	3,773106	7,356131	3,60682
cinsiyet	1	0	1	0	1	0	1	0
kirkent	1	0	1	0	1	0	1	0
ogrenci	0,1270872	0,3331221	0,5244898	0,4999103	0,1052632	0,3073684	0,0495663	0,217092
evli	0,6679818	0,471009	0,2454361	0,4307826	0,652568	0,4768753	0,7543505	0,4305588
hicevlenmedi	0,32261	0,4675459	0,7464503	0,4354847	0,3353474	0,4728266	0,2363416	0,4249203
bosandi	0,0078907	0,0884921	0,0081136	0,0898004	0,0120846	0,1094291	0,0072845	0,0850551
dul	6,887709	159,5701	6,024341	96,21926	25,37764	401,0094	4,583165	102,8448
hanehalkıyardımay (TL)	84,25376	181,7611	92,62698	196,2288	101,3096	182,7837	80,29848	178,4828
kisikazancdisigeliray (TL)	819,3085	1003,901	1294,666	1010,76	842,8519	941,9477	721,3141	983,4656
altcocuk (adet)	0,5116844	0,8598337	0,3549696	0,760937	0,4259819	0,736364	0,5544314	0,8890765
ustcocuk (adet)	0,9459788	1,226403	0,9066937	1,28445	0,8217523	1,181272	0,9704573	1,21975
kazanc(TL)	677,9545	950,083	0	0	518,9515	699,6297	834,5152	1009,328
kazantahmin (TL)	2,641448	0,2969566	2,339291	0,3641597	-	-	-	-

* Tabloda birimi belirtilmeyen değişkenler, 1 veya 0 değeri alan kukla değişken olarak tanımlanmışlardır.

Tablo 4.3 Değişkenler - Kent/Erkek

Kent-Erkek								
Değişkenler	Örneklem		Çalışmıyor		Yarı Zamanlı		Tam Zamanlı	
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma
yas (yıl)	34,70492	12,43207	30,47785	16,32966	37,07212	13,74009	35,71596	10,69303
egitim (yıl)	8,973409	4,033914	8,849033	3,482565	9,560096	4,542304	8,965608	4,134254
cinsiyet	1	0	1	0	1	0	1	0
kirkent	0	0	0	0	0	0	0	0
ogrenci	0,1672949	0,3732633	0,4877436	0,5000069	0,2014742	0,4015951	0,0753292	0,263945
evli	0,6605137	0,4735655	0,3368684	0,472787	0,6634615	0,4730944	0,7508729	0,4325453
hicevlenmedi	0,3263199	0,4688961	0,654398	0,4757126	0,3197115	0,4669263	0,234986	0,4240271
bosandi	0,0114883	0,106573	0,0068621	0,082579	0,0168269	0,1287775	0,0123953	0,1106515
dul	9,921472	171,6512	38,43334	337,5717	5,769231	117,6697	2,24389	81,75627
hanehalkıyardımay (TL)	51,45661	171,5467	63,74241	192,0377	61,26075	175,8138	47,30635	164,8655
kisikazancdisigeliray (TL)	1133,368	1386,553	1849,673	1573,386	1178,924	1025,148	929,5994	1283,11
altcocuk (adet)	0,3636246	0,6420047	0,1603244	0,4725925	0,28125	0,5810123	0,4265014	0,6741837
ustcocuk (adet)	0,6659352	0,8987929	0,4728634	0,7739394	0,5625	0,8190135	0,7274791	0,92815
kazanc(TL)	857,3104	1233,037	0	0	759,3081	1067,383	1104,349	1306,277
kazanc tahmin (TL)	2,79114	0,3226402	2,563984	0,3855594	-	-	-	-

* Tabloda birimi belirtilmeyen değişkenler, 1 veya 0 değeri alan kukla değişken olarak tanımlanmışlardır.

Tablo 4.4 Değişkenler - Kır/Kadın

Kır-Kadın

Değişkenler	Örneklem		Çalışmıyor		Yarı Zamanlı		Tam Zamanlı	
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma
yas (yıl)	34,85694	12,99221	32,33561	13,32045	38,13636	12,09147	36,62465	12,24643
egitim (yıl)	4,987524	3,807793	5,13595	3,761116	4,085714	3,694149	5,389249	3,864173
cinsiyet	0	0	0	0	0	0	0	0
kirkent	1	0	1	0	1	0	1	0
ogrenci	0,0999311	0,2999598	0,1492019	0,3564111	0,0348624	0,1835997	0,0611354	0,2397093
evli	0,7086221	0,4544602	0,6461889	0,4782875	0,812987	0,3901754	0,7358665	0,4410751
hicevlenmedi	0,2428611	0,4288713	0,3048919	0,4604926	0,1376623	0,3447692	0,2168675	0,4123027
bosandi	0,0130302	0,1134196	0,0136519	0,116074	0,0090909	0,0949736	0,0148285	0,1209223
dul	149,9012	938,0525	174,3102	1005,086	155,7013	987,3355	105,9927	773,731
hanehalkıyardımay (TL)	92,73893	194,2979	87,06784	187,977	106,7071	208,2272	92,01076	193,8245
kisikazancdisigeliray (TL)	1312,073	1277,666	1313,197	1197,46	1264,055	962,0828	1344,508	1568,61
altcocuk (adet)	0,5700028	0,910601	0,6678043	0,9853791	0,5701299	0,8911594	0,4105653	0,7639364
ustcocuk (adet)	1,029942	1,274865	1,083618	1,334859	1,102597	1,315554	0,8906395	1,126957
kazanc(TL)	81,44361	328,507	0	0	85,36115	269,0879	211,3429	530,6791
kazanc tahmin (TL)	2,158713	0,2102444	2,128832	0,2207343	-	-	-	-

* Tabloda birimi belirtilmeyen değişkenler, 1 veya 0 değeri alan kukla değişken olarak tanımlanmışlardır.

Tablo 4.5 Değişkenler - Kent/Kadın

Kent- Kadın								
Değişkenler	Örneklem		Çalışmıyor		Yarı Zamanlı		Tam Zamanlı	
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma
yas (yıl)	34,46996	12,12511	34,75614	12,83868	36,55247	10,32099	32,9675	10,28017
egitim (yıl)	7,432091	4,442175	6,674493	4,02519	8,20216	5,039951	9,341798	4,742397
cinsiyet	0	0	0	0	0	0	0	0
kirkent	0	0	0	0	0	0	0	0
ogrenci	0,1462706	0,3534006	0,1647268	0,3709704	0,0808581	0,2728423	0,1178947	0,3225683
evli	0,6918315	0,4617646	0,7218072	0,4481487	0,7716049	0,4201228	0,5799898	0,4936855
hicevlenmedi	0,2548853	0,4358232	0,2328353	0,4226758	0,1651235	0,3715788	0,3473845	0,4762601
bosandi	0,0267023	0,1612216	0,0168979	0,1289004	0,0308642	0,1730833	0,0533266	0,2247409
dul	185,6059	1105,232	203,4096	1173,945	203,6065	1089,596	128,8479	884,6022
hanehalkıyardımay (TL)	67,02578	211,8457	69,12484	224,0604	63,48115	171,3561	62,19896	186,4871
kisikazancdisigeliray (TL)	1715,521	1647,23	1746,788	1676,727	1681,653	1513,648	1637,391	1601,758
altcocuk (adet)	0,3667921	0,6446555	0,421736	0,692176	0,2808642	0,537443	0,238192	0,49862
ustcocuk (adet)	0,6811506	0,9207082	0,7125578	0,9524819	0,6867284	0,8643782	0,5896394	0,8369116
kazanc(TL)	191,8739	547,4815	0	0	387,1357	633,5273	675,4622	878,0863
kazanc tahmin (TL)	2,416373	0,2365846	2,392239	0,2216407	-	-	-	-

* Tabloda birimi belirtilmeyen değişkenler, 1 veya 0 değeri alan kukla değişken olarak tanımlanmışlardır.

4.2. Emek Kazancı Modeli Tahmini

İki aşamalı modelde tahmin edilen emek kazancı denkleminin çıktıları Tablo 4.6’de verilmiştir. Buna göre, erkek olmak, yaş ve eğitim değişkenleri beklenildiği gibi emek kazancını pozitif yönde etkilemektedir.

Tablo 4.6 Emek Kazancı Modeli

logkazanc	Katsayı	Standart Hata	P>t
<i>cinsiyet</i>	0.190796	0.0997849	0.06
<i>kir-kent</i>	-1.021637	0.0324307	0
<i>yaş</i>	0.022977	0.0014301	0
<i>eğitim</i>	0.133838	0.0074824	0
<i>öğrenci</i>	0.449044	0.0821395	0
<i>millsp1</i>	-0.379228	0.0308893	0
<i>millsp2</i>	0.382329	0.0332436	0
<i>hiçevlenmemiş</i>	-0.371834	0.0398785	0
<i>dul</i>	-0.013162	0.1317272	0.92
<i>boşanmış</i>	-0.095243	0.0917207	0.3
<i>Sabit Terim</i>	2.917715	0.1522524	0
Adj R-squared		0.4055	
F(10,12813)		874.81	

Emek kazancı tahmini yapılan modele, “Mill’s ratio” hesaplanarak denkleme dahil edilmiştir. Seçim terimi, standart normal yoğunluk fonksiyonu ile normal dağılım fonksiyonunun oranı ile elde edilir. Kazanç modelinde Mills ratio, seçim sapması sorununu ortadan kaldırmak amacıyla kazanç tahmin modeline ekstra bir açıklayıcı değişken olarak eklenir.

Sıralı probit modeli tahmin edilirken emek kazançlarının istihdam durumu çalışmıyor olanlar için gözlemlenememesi dolayısıyla seçim sapması problemi görülmektedir. Bu yüzden, kazançlar bir değişken olarak modele katılmamakta, model emek kazancı değişkeni olmadan tahmin edilmektedir. Bu denklem tahminin çıktılarından yararlanılarak “Mills ratio” hesaplanmaktadır. Emek kazancı denkleminde “Mills ratio” ’ların anlamlı çıkması bize, modeli tahmin ederken oluşacak içsellik probleminin önüne geçtiğimizi göstermektedir.

Bu ilişkiler ışığında çalışmadığı için emek kazancı değeri olmayan her bir gözlem için bir tahmin yapılmıştır. Bu tahmin edilen değerler emek arzının tahmin edildiği modelde yerine koyularak gerçek değerler ise olduğu gibi bırakılarak aşağıda 4.3 no. lu bölümde açıklanan sıralı probit tahmini yapılmıştır.

4.3. Sıralı Probit Modeli Tahmini

Emek kazancı denklemi tahmin edildikten sonra sıralı probit modeli tahmini yapılmaktadır. Bireyler iktisadi olarak emeğini arz etme kararı alırken seçenekleri bağımsız olarak düşünmezler. Bu seçenekler arasında bir ilişki vardır. Kişiler çalışmama kararını aldıklarında ya da yarı zamanlı çalışma kararı aldıklarında bu kararı tam zamanlı çalışmaya göre karşılaştırma yaparak seçerler. Çalışmama olasılığının verilen kategoriler arasında eşit (uniform) bir şekilde değiştiğini varsaymak mümkün değildir. Eşit aralıklı olmayan sıralı kategorilere sahip bir bağımlı değişkenin varlığında en uygun ekonometrik model, sıralı yanıt modeli olarak gösterilmiştir. Bu sebeplerden dolayı, emek arzı hata teriminin normal dağılımlı olduğu varsayımına dayanarak sıralı probit modeli ile tahmin edilmiştir (Maddala, 1983).

İstihdam durumu olasılığını gösteren değişken, y , aşağıdaki şekilde gösterilebilir:

$$y_i = \{0,1,2\} \quad (4.3.1)$$

Burada i gözlemleri her bir istihdam durumunu göstermektedir. Gözlemlenebilir, aralıklı ve sıralı kategorilerin ardında sürekli, gözlemlenemeyen (gizli) bir değişkenin olduğu varsayılır. Bu gizli değişken, y^* , katılımcıların çeşitli özelliklerini içeren bağımsız değişken kümesi (X) ve hata terimi (u) ile açıklanabilir.

$$y_i^* = \beta_j' X_{ij} + \epsilon_{ij} \quad (4.3.2)$$

Burada y^* istihdam durumu değişkenini, X ($k \times 1$) bağımsız değişken vektörünü, β katsayı vektörünü ve ϵ ise rassal hata terimini gösterir. Gözlemlenebilir aralıklı y ve gizli sürekli y^* arasındaki ilişki aşağıdaki gibidir.

$$y_i = \begin{cases} 0 & \text{if } y_i^* \leq 0 \\ 1 & \text{if } 0 < y_i^* \leq \mu_1 \\ 2 & \text{if } \mu_1 < y_i^* \leq \mu_2 \end{cases} \quad (4.3.3)$$

μ_1 ve μ_2 y değişkenini y^* değişkenine bağlayan eşik katsayılarını gösterir. Değerleri bilinmeyen bu katsayılar modelin bağımsız değişken katsayılarıyla beraber tahmin edilir.

Sıralı probit modelinde olasılık aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır ;

$$(y_i=j) = \Phi(\mu_j - \beta'X_i) - \Phi(\mu_{j-1} - \beta'X_i) \quad (4.3.4)$$

(4.3.4) nolu denklem bir gözlemin j kategorisine girme olasılığını vermektedir. $\Phi(\cdot)$, kümülatif normal dağılımı göstermektedir. Bu denklemin bağımsız değişkenlere göre alınan türevi, bağımsız değişkenlerin bu olasılık üzerindeki marjinal etkilerini verir. Modelin kestirimi en yüksek olabilirlik (maximum likelihood) yöntemiyle gerçekleşir. Bu yöntem, doğrusal olmayan (non-linear) modellerde yansız ve minimum varyanslı kestirimler vermektedir.

Sıralı probit modelinin tüm örneklem için yapılan tahmin çıktıları Tablo 4.7’de incelendiğinde, haneye yapılan sosyal yardımlar değişkeni üzerinde beklediğimiz gibi negatif bir katsayı bulmaktayız; ancak bunun istatistiksel olarak anlamlı olmadığını görmekteyiz.

Emek arzı kararı üzerinde etkili olacağını tahmin ettiğimiz diğer değişkenler üzerindeki katsayıların büyük çoğunluğu ise istatistiksel olarak anlamlı ve beklendiği gibi çıkmıştır. Örneğin, erkek olmak tam zamanlı çalışma olasılığını artırmakta, aynı şekilde eğitimin süresindeki artış da tam zamanlı çalışma olasılığını artırmaktadır. Yaş ilerledikçe tam zamanlı çalışma olasılığı azalmaktadır. Modelin ilk çıktılarını yorumlarken, “bağımsız değişkenlerin değerindeki artışın ilk kategorinin gözlenme olasılığını azaltırken son kategorinin gözlenme olasılığını artırıyor” şeklinde bir yorum yapılabilir.

Tablo 4.7 Sıralı Probit Modeli

<i>İstihdamdurumu</i>	<i>Katsayı</i>	<i>Standart Sapma</i>	<i>P>z</i>
<i>Cinsiyet</i>	1,205663	0,020449	0,000
<i>Altcocuk</i>	-0,059309	0,014561	0,000
<i>Ustcocuk</i>	0,029527	0,009560	0,002
<i>Kirkent</i>	0,258538	0,000000	0,000
<i>Yas</i>	-0,007862	0,001138	0,000
<i>Eğitim</i>	0,038599	0,002946	0,000
<i>Öğrenci</i>	-0,909412	0,031109	0,000
<i>Hiçevlenmemiş</i>	-0,215139	0,031340	0,000
<i>Dul</i>	-0,044740	0,083206	0,591
<i>Boşanmış</i>	0,252996	0,068622	0,000
<i>Hanehalkıyardımay</i>	-0,000070	0,000050	0,162
<i>Kisikazancdisigelifiray</i>	-0,000124	0,000007	0,000
<i>Kazancay</i>	0,000128	0,000017	0,000
<i>/cut1</i>	0,124047	0,055973	
<i>/cut2</i>	0,420757	0,056041	
<i>Log likelihood</i>		-15.980	
<i>Pseudo R2</i>		0,1913	
<i>Gözlem sayısı</i>		21404	

*kazancay değişkeni çalışanlar için gözlemlenen, çalışmayanlar için ise tahmin edilen değerler alınarak oluşturulmuştur.

Sıralı probit modelinin çıktıları Tablo 4.7’deki haliyle yorumlamak yerine marjinal etkiler hesaplanarak her bir istihdam durumu için bağımsız değişkenler üzerindeki etkileri üzerinden yorumlamak daha anlamlı olacaktır. Marjinal etkilere ilişkin çıktılar Tablo 4.8’de sunulmaktadır. Marjinal etki hesabı yaparak değişkenler üzerinden bir birimlik değişimin bağımlı değişken olan istihdam durumunda yaratacağı etki gözlemlenebilmektedir. Buna göre, sıralı modellerde marjinal etki hesabı bağımlı değişkenin her bir değer için ayrı ayrı hesaplanması gerekmektedir. Bir açıklayıcı değişkenin marjinal etki toplamı sıfıra eşittir. Çünkü, bağımlı değişkenin bir değeri için etkisi artırılıp diğeri için eksiltiyle toplam değişim sıfır yapılır. Tablo 4.8, 4.9 ve 4.10 ‘da sırasıyla, çalışmama, yarı-zamanlı çalışma ve tam zamanlı çalışma durumlarına göre marjinal etkiler hesaplanmıştır. Sürekli bir değişken için marjinal etki, bağımsız değişkende küçük bir değişikliğin bağımlı değişkende yaratacağı etkidir. Kukla bir değişkende ise marjinal etki bağımsız değişkenin 0 iken 1 değerini almasının bağımlı değişken üzerindeki etkisini göstermektedir.

Bu marjinal etkilere göre erkek olmak çalışmama olasılığını 0,43 puan azaltırken, tam zamanlı çalışma olasılığını 0,45 artırmaktadır. Eğitim süresinin bir yıl daha artması tam zamanlı çalışma olasılığı 0,015 artırırken çalışmama olasılığını 0,014 ve yarı-zamanlı çalışma olasılığını da 0,0008 puan azaltmaktadır.

Tablo 4.8 Çalışmama Durumuna Göre Marjinal Etkiler

istihdamdurumu	dy/dx	Standart Hata	P>z
<i>cinsiyet</i>	-0,432739	0,006600	0,000
<i>altcocuk</i>	0,022353	0,005490	0,000
<i>ustcocuk</i>	-0,011129	0,003600	0,002
<i>kirkent</i>	-0,095276	0,007410	0,000
<i>yas</i>	0,002963	0,000430	0,000
<i>egitim</i>	-0,014548	0,001110	0,000
<i>ogrenci</i>	0,350647	0,011240	0,000
<i>hiçevlenmemiş</i>	0,082042	0,012060	0,000
<i>dul</i>	0,016982	0,031790	0,593
<i>boşanmış</i>	-0,090631	0,023110	0,000
<i>hanehalkiyardimay</i>	0,000026	0,000020	0,162
<i>kisikazancdisigelifay</i>	0,000047	0,000000	0,000
<i>kazancay</i>	-0,000048	0,000010	0,000
$y = Pr(\text{istihdamdurumu}=0) (\text{predict}, p \text{ outcome}(0)) = 0,3679789$			

Tablo 4.9 Yarı Zamanlı Çalışma Durumuna Göre Marjinal Etkiler

istihdamdurumu	dy/dx	Standart Hata	P>z
<i>cinsiyet</i>	-0,020485	0,001170	0,000
<i>altcocuk</i>	0,001288	0,000320	0,000
<i>ustcocuk</i>	-0,000641	0,000210	0,002
<i>kirkent</i>	-0,007113	0,000740	0,000
<i>yas</i>	0,000171	0,000030	0,000
<i>egitim</i>	-0,000839	0,000080	0,000
<i>ogrenci</i>	-0,012798	0,001660	0,000
<i>hiçevlenmemiş</i>	0,003620	0,000440	0,000
<i>dul</i>	0,000863	0,001400	0,538
<i>boşanmış</i>	-0,008714	0,003180	0,006
<i>hanehalkiyardimay</i>	0,000002	0,000000	0,163
<i>kisikazancdisigelifay</i>	0,000003	0,000000	0,000
<i>kazancay</i>	-0,000003	0,000000	0,000
$y = Pr(\text{istihdamdurumu}=1) (\text{predict}, p \text{ outcome}(1)) = 0,11586801$			

Tablo 4.10 Tam Zamanlı Çalışma Durumuna Göre Marjinal Etkiler

İstihdamdurumu	dy/dx	Standart Hata	P>z
<i>Cinsiyet</i>	0,453224	0,006800	0,000
<i>Altocuk</i>	-0,023642	0,005800	0,000
<i>Ustocuk</i>	0,011770	0,003810	0,002
<i>Kirkent</i>	0,102388	0,008090	0,000
<i>yas</i>	-0,003134	0,000450	0,000
<i>Eğitim</i>	0,015386	0,001170	0,000
<i>Öğrenci</i>	-0,337849	0,009880	0,000
<i>Hiçevlenmemiş</i>	-0,085663	0,012430	0,000
<i>Dul</i>	-0,017844	0,033190	0,591
<i>Boşanmış</i>	0,099346	0,026280	0,000
<i>Hanehalkiyardımay</i>	-0,000028	0,000020	0,162
<i>Kisikazancdisigiliray</i>	-0,000050	0,000000	0,000
<i>Kazancay</i>	0,000051	0,000010	0,000
$y = Pr(istihdamdurumu=1) (predict, p outcome(1)) = 0,516153$			

4.4. Bulgular: Sosyal Yardımların Gruplara Göre Ayrıştırılmış Etkileri

Sosyal yardımların emek arzı kararı üzerindeki etkilerini geniş örneklemimiz için yaptığımız tahminde istatistiksel olarak anlamlı bulgulamakla birlikte, örneklemin değişik alt gruplarına baktığımızda bulguların farklılaşmasını bekleyebiliriz. Örneğin, bu etkiler daha yüksek miktarda sosyal yardım alan hanelerde farklılaşabileceği gibi, aynı şekilde cinsiyet ve kır-kent gibi demografik faktörler bağlamında farklılaşabileceği de göz önünde bulundurularak, yığının alt örneklemi için de ayrı tahminler yapılmıştır. Bu bölümde alt gruplara göre ayrıştırılmış model tahmini sonuçlarımızı sunmaktayız. Alt gruplar için hesaplanmış olan bütün marjinal değerler tam zamanlı çalışma durumuna göre hesaplanmıştır.

4.4.1. Kentte Yaşayan Kadınlar için Marjinal Etkiler

Kentte yaşayan kadınlar ve erkekler karşılaştırıldığında, sosyal yardımların kentteki kadınların emek arzını olumsuz yönde etkilediği fakat erkekler için emek arzını açıklayan bir değişken olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Kentte yaşayan ortalama bir kadının hanesine yapılan 1000 TL’lik bir yardım o kişinin emeğini tam zamanlı arz etme olasılığını 0,063 puan düşürmektedir. Bu değer istatistiksel olarak anlamlı olmasına rağmen iktisadi açıdan çok da etkili değildir. Eğitim, medeni durum ve kazanç dışı elde edilen gelir değişkenlerinin haneye verilen sosyal yardımlardan çok daha anlamlı olduğu görülmektedir. Tablo 4.11 incelendiğinde, medeni durum

kadının emek arzı kararı üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmektedir. Bir diğer yorum ise kentte yaşayan boşanmış kadınların emeğini tam zamanlı arz etme olasılığının evli ve kente yaşayan kadınlara göre 0,22 puan daha fazla olmasıdır.

Tablo 4.11 İstihdam Durumu Kadın/Kent Tahmini Marjinal Etkileri

istihdamdurumu - kadın/kent	dy/dx	Standart Hata	P>z
<i>altcocuk</i>	-0,079976	0,009220	0,000
<i>ustcocuk</i>	0,003525	0,005530	0,524
<i>yas</i>	-0,001527	0,000620	0,013
<i>egitim</i>	0,019904	0,001630	0,000
<i>ogrenci</i>	-0,151659	0,011120	0,000
<i>hiçevlenmemiş</i>	0,089740	0,016870	0,000
<i>Dul</i>	0,033234	0,037640	0,377
<i>boşanmış</i>	0,220369	0,034490	0,000
<i>hanehalkiyardimay</i>	-0,000063	0,000030	0,015
<i>kisikazancdisigelifay</i>	-0,000026	0,000000	0,000
<i>kazancay</i>	0,000043	0,000010	0,000
$y = Pr(istihdamdurumu=2) (predict, p outcome(2)) = 0,234900$			

Kente baktığımızda her beş kadından sadece birisinin işgünde olması, kentlerde yaşamının kadınlar için neredeyse ekonomik yaşamdan tamamen uzaklaşmak anlamına geldiğini göstermektedir. Yanlış sosyal politikalar, istihdam talebi düzeyindeki sorunlar, kültürel değerler, geleneksel bakış açısı ve ataerkil toplum düşük kadın istihdamını ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği tetikleyen unsurlardır. Sosyal yardımların, kadın emek arzı kararı üzerindeki etkileri de tamamıyla bu unsurlara bağlı olarak şekillenmektedir. Haneye yapılan sosyal yardımlar bu unsurları pekiştirmektedir. “Karımı, kızımı çalıştırmam” düşüncesi nedeniyle kadın, eşinin işsiz kaldığı durumlarda bile işgücüne katılmamakta sosyal yardımlara bel bağlamaktadır. Erkeklerde “eve ekmek getiren kişi” olma düşüncesi ve bakışı, kadınların emek arzı kararlarında temel etmenin toplumsal cinsiyet eşitsizliği olduğunu bir kez daha gözler önüne sermektedir. İlkaracan (2010) da bu konuya değinerek kadının kamusal alanda erkekle yan yana yer almasını yanlış bulan, emek piyasasına katılmak şöyle dursun hareket özgürlüğünü çok gören bakış açısının en kısıtlayıcı kültürel kalıplardan biri olduğunu dile getiriyor ve ekliyor; ancak kültürel kalıplar, daha ağırlıklı olarak kadının öncelikli görevinin eş ve annelik, asıl yerinin

ev içinde olduğu, bu görevleri aksatmadan yerine getirmesi koşuluyla emek piyasasına ikincil konumda katılımını kabullenen muhafazakar bakış açısıyla etkili olmaktadır. Sosyal yardımlar da bu noktada kadının “öncelikli işlerine” daha kolay dönmesine neden oluyor diyebiliriz. Bu tez kapsamında 4.4.5 nolu bölümde verilen sonuçlara göre, kadınların kentlerdeki emek arzı kararları sosyal yardımın miktarıyla da yakın ilişki göstermektedir. Aylık 750 TL ve 1000 TL üstü yardımlarda kadınların tam zamanlı emek arzı yaklaşık olarak 0,35 puan düşmektedir. Ampirik çalışmanın sonuçları da toplumda yer alan genel kanıyı destekler yöndedir. Kadınların emek piyasalarındaki konumları ev içindeki cinsiyetçi işbölümünden tetiklenmektedir (çocuk, hasta ve yaşlı bakımı, ev işleri vs.).

4.4.2. Kırdaki Yaşayan Kadınlar için Marjinal Etkiler

Kırdaki yaşayan kadınlar için hanehalkına yapılan sosyal yardımlar beklentilerimize karşı olarak emek arzını olumlu etkiler niteliktedir. Tablo 4.12 incelendiğinde, haneye yapılan 1000 TL’lik bir sosyal yardımın kırdaki yaşayan kadınların emeklerini tam zamanlı arz etme olasılıklarını 0,085 puan artırmaktadır. Bu etkinin çok düşük olması iktisadi açıdan herhangi bir anlam taşımadığını göstermektedir. Evli olmaya göre diğer medeni durumların kırdaki yaşayan kadınlarda istatistiksel olarak çalışma durumu üzerinde anlamlı etkilerinin olmaması dikkat çekicidir. Ortalama özelliklere sahip kırdaki yaşayan bir kadının tam zamanlı emeğini arz etme olasılığı 0,30 olarak bulunmaktadır.

Tablo 4.12 İstihdam Durumu Kadın/Kır Tahmini Marjinal Etkileri

istihdamdurumu - kadın/kır	dy/dx	Standart Hata	P>z
<i>Altçocuk</i>	-0,054864	0,010700	0,000
<i>Ustçocuk</i>	0,000040	0,006990	0,995
<i>yas</i>	0,000328	0,001030	0,751
<i>Eğitim</i>	-0,013268	0,004080	0,001
<i>Öğrenci</i>	-0,145125	0,025010	0,000
<i>Hiçevlenmemiş</i>	0,043943	0,027690	0,113
<i>Dul</i>	-0,047496	0,048180	0,324
<i>Boşanmış</i>	-0,045333	0,062860	0,471
<i>Hanehalkıyardımay</i>	0,000085	0,000040	0,038
<i>Kisikazancdisigeliray</i>	-0,000019	0,000010	0,003
<i>Kazancay</i>	0,000232	0,000040	0,000
$y = Pr(\text{istihdamdurumu}=2) (\text{predict}, p \text{ outcome}(2)) = 0,307487$			

Kırda işgücüne dahil olan her üç kişiden birisi kadındır. İşgücüne dahil olmayanların da dörtte üçü kadındır. Kırda yaşayan kadınlar genellikle ücretsiz aile işçisi olarak veya tarımda çalışmaktadır. HHBA 2010 mikro veride kırda çalışıyor olarak kaydedilen kadınların %30'u ücretsiz aile işçisi statüsünde çalışmaktadır. Kadınların ücretsiz aile işçisi statüsünde çalıştığı bu haneler geçimlerini büyük ölçüde aile çiftçiliğinden kazanan yoksul hanelerdir. Haliyle kadının ücretsiz aile işçisi olarak işgücüne katılımıyla yoksulluk arasında kırsalda pozitif bir ilişki vardır. Sonuçta kırsalda kadınlar için yaptığımız analizde kadın emek arzı ile yoksul hanelere yapılan sosyal yardımlar arasında pozitif bir ilişki bulgulamaktayız.

4.4.3. Kentte Yaşayan Erkekler için Marjinal Etkiler

Tablo 4.13'de yer alan kentte yaşayan erkeklerin emek arzını açıklamada sosyal yardımlar değişkeni üzerinde bulduğumuz katsayı beklentilerimiz doğrultusunda negatif olmasına rağmen bu istatistiksel olarak anlamlı bir katsayı değildir. Kentteki kadınlar için baktığımızda hanelere yapılan sosyal yardımların emek arzı üzerinde olumsuz ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu ancak erkeklerde anlamsız olduğu görünmektedir. Bütün örnekleme de gözlemlediğimiz gibi erkek olmanın emek arzı üzerindeki etkisi kadınlara oranla çok daha farklıdır. Genel olarak erkek olmak emek arzını artırırken, kadınlar için durum tam tersidir. Kentte yaşayan erkekleri incelediğimizde de bu durumun yansımaları görmekteyiz. Hanelere verilen sosyal yardımlar kadınlar üzerinde daha kolay etki etmekte ve tam zamanlı emek arzının düşmesine neden olmaktadır.

Tablo 4.13 İstihdam Durumu Erkek/Kent Tahmini Marjinal Etkileri

istihdamdurumu - erkek/kent	dy/dx	Standart Hata	P>z
<i>altcocuk</i>	0,016311	0,009520	0,087
<i>ustcocuk</i>	0,021549	0,006150	0,000
<i>yas</i>	-0,011752	0,000680	0,000
<i>eğitim</i>	0,004751	0,001380	0,001
<i>ogrenci</i>	-0,449587	0,017700	0,000
<i>hiçevlenmemiş</i>	-0,370396	0,022060	0,000
<i>dul</i>	-0,012697	0,122920	0,918
<i>boşanmış</i>	-0,088171	0,055290	0,111
<i>hanehalkiyardımay</i>	-0,000028	0,000030	0,321
<i>kisikazancdisigeliray</i>	-0,000041	0,000000	0,000
<i>kazancay</i>	0,000010	0,000010	0,060
$y = Pr(\text{istihdamdurumu}=2) (\text{predict}, p \text{ outcome}(2)) = 0,785696$			

4.4.4. Kırdaki Yaşayan Erkekler için Marjinal Etkiler

Kırdaki yaşayan erkeklerin emek arzını açıklamada haneye yapılan sosyal yardımlar Tablo 4.14’ de görüldüğü gibi anlamsız çıkmaktadır. Kırdaki yaşayan kadınlarda ise bu etki pozitif yönde ve anlamlı bulunmuştur. Genel olarak hem kır hem de kentte sosyal yardımların emek arzı üzerindeki etkisi erkekler için anlamsız bulunmuştur. Bu da sosyal yardımların temelde kadınların emek arzını etkilediği, erkeklerin ise diğer değişkenlerin belirleyiciliği altında emek arzına karar verdiğini göstermektedir. Kırdaki yoksul hanelerde kadınların ücretsiz aile işçisi rolüne bağlı olarak erkekler geleneksel toplumsal iş bölümüne uygun hareket etmekte ve herhangi bir sosyal yardımdan emek arzı kararını verirken etkilenmemektedir. Kadınlar pek çok durumda tam zamanlı “ev hanımlığı” benimsemek durumunda kalırken, erkekler kent-kır ve sosyal yardım gibi etkenlerden bağımsız olarak her halükarda işgücü piyasasına entegre olmaktadır.

Tablo 4.14 İstihdam Durumu Erkek/Kır Tahmini Marjinal Etkileri

istihdamdurumu - erkek/kır	dy/dx	Standart Hata	P>z
<i>Altcocuk</i>	0,004352	0,010450	0,677
<i>Ustcocuk</i>	-0,007878	0,007400	0,287
<i>yas</i>	-0,006105	0,002640	0,021
<i>Eğitim</i>	0,003369	0,002870	0,240
<i>Öğrenci</i>	-0,466700	0,066020	0,000
<i>Hiçevlenmemiş</i>	-0,276931	0,090320	0,002
<i>Dul</i>	0,226482	0,008040	0,000
<i>Boşanmış</i>	-0,182016	0,110770	0,100
<i>Hanehalkiyardımay</i>	-0,000017	0,000040	0,677
<i>Kisikazancdisigiliray</i>	-0,000040	0,000020	0,025
<i>Kazancay</i>	0,000030	0,000020	0,085
$y = Pr(\text{istihdamdurumu}=2) (\text{predict}, p \text{ outcome}(2)) = 0,775667$			

4.4.5. Diğer Alt Gruplar için Marjinal Etkiler

Aşağıda her bir eşik değerin altı için hanelerin sosyal yardım almadığı kabul edilerek kukla değişkenler oluşturulmuştur. Yani, modeldeki *hanehalkiyardımay* değişkeni sürekli halden kesikli duruma getirilmiş ve belirlenen eşik değerlerinin altındaki değerler için 0 üstündeki değerler için ise 1 değerini alan bir kukla değişken yaratılmıştır. Her bir eşik değeri için farklı bir model tahmini yapılmıştır. Buna göre,

Tablo 4.15, 4.16, 4.17 ve 4.18’ de yer alan katsayılar tam zamanlı çalışmanın marjinal etkilerini göstermektedir. Örneğin, aylık 750 TL ve üstü yardım alan haneleri sosyal yardım alıyor, 750 TL altı yardım alan haneleri sosyal yardım almıyor şeklinde belirlersek, hanelerin sosyal yardım almalarının (750 TL ve üstü) kentte yaşayan kadınların tam zamanlı emeğini arz etme olasılığı üzerinde 0,32 puanlık bir azalışa neden olmaktadır diyebiliriz. Görüldüğü gibi, kentte yaşayan kadınlar için yardımların eşiği büyüdükçe etkisi de büyümektedir.

Tablo 4.15 Sosyal Yardım Alma Eşiğine Göre Marjinal Etkiler- Kadın/Kent

Sosyal Yardım Alma Eşiği	dy/dx
0 üzeri	0,260745 (0,038966)
100 tl üzeri	-0,043945 (0,050269)
200 tl üzeri	-0,093182* (0,055853)
250 tl üzeri	-0,098071* (0,057956)
500 tl üzeri	-0,115711 (0,073101)
750 tl üzeri	-0,327366*** (0,1257815)
1000 tl üzeri	-0,381316** (0,189087)

* %10 anlamlılık düzeyi, ** %5 anlamlılık düzeyi, *** %1 anlamlılık düzeyi

Kırda yaşayan kadınlarda ise ayda 100 TL ve 250 TL üstü sosyal yardım alıp almamak emek arzı üzerinden anlamlı bir etkiye sahipken diğer eşik değerlerinde böyle bir etki gözlemlenmemektedir.

Tablo 4.16 Sosyal Yardım Alma
Eşiğine Göre Marjinal
Etkiler Kır/Kadın

Sosyal Yardım Alma Eşiği	dy/dx
<i>0 üzeri</i>	0,0867462 -0,01629
<i>100 tl üzeri</i>	0.0465047** (0,02032)
<i>200 tl üzeri</i>	0,0399247 (0,02485)
<i>250 tl üzeri</i>	0.047044* (0,02663)
<i>500 tl üzeri</i>	0,0300331 (0,03436)
<i>750 tl üzeri</i>	0,0514575 (0,06)
<i>1000 tl üzeri</i>	-0,0478164 (0,09573)

* %10 anlamlılık düzeyi, ** %5 anlamlılık düzeyi, *** %1 anlamlılık düzeyi

Belirlenen bütün eşik değerleri için sosyal yardımların kırdaki yaşayan erkeklerde emek arzını açıklamada bir etkisi bulunmamaktadır. Kentte yaşayan kadınlar için gözlemlenenin tersine, sosyal yardım miktarı arttıkça kırdaki yaşayan erkekler için sosyal yardımların emek arzı üzerindeki etkisi anlamlı hale gelmemektedir.

Tablo 4.17 Sosyal Yardım Alma Eşiğine Göre Marjinal Etkiler Erkek/Kır

Sosyal Yardım Alma Eşiği	dy/dx
0 üzeri	-0,0027164 (0,01574)
100 tl üzeri	-0,0112611 (0,01935)
200 tl üzeri	0,0037509 (0,02249)
250 tl üzeri	-0,0070133 (0,02423)
500 tl üzeri	0,0007299 (0,03193)
750 tl üzeri	-0,0779338 (0,07255)
1000 tl üzeri	-0,1846953 (0,16392)

* %10 anlamlılık düzeyi, ** %5 anlamlılık düzeyi, *** %1 anlamlılık düzeyi

Aynı şekilde kentte yaşayan erkeklerde de hanelere yapılan sosyal yardımların emek arzını açıklamada bir etkisi bulunmamaktadır. Sadece %10 anlamlılık seviyesinde, 1000 TL ve üzerindeki bir sosyal yardım kentte yaşayan erkeğin tam zamanlı emek arzını 0,16 puan düşürmektedir.

Tablo 4.18 Sosyal Yardım Alma Eşiğine
Göre Marjinal Etkiler
Erkek/Kent

Sosyal Yardım Alma Eşiği	dy/dx
0 üzeri	-0,0202043 (0,01256)
100 tl üzeri	-0,020032 (0,01634)
200 tl üzeri	-0,0130494 (0,01815)
250 tl üzeri	-0,0082273 (0,01867)
500 tl üzeri	-0,0378561 (0,03193)
750 tl üzeri	-0,0936322 (0,05783)
1000 tl üzeri	-0,1690319* (0,09864)

* %10 anlamlılık düzeyi, ** %5 anlamlılık düzeyi, *** %1 anlamlılık düzeyi

4.4.6. Modellerin Değerlendirilmesi

Genel olarak kurulan modeller incelendiğinde göze çarpan temel noktalar şunlardır;

- Kentte ve kırdaki yaşayan kadınlar için hanehalkına yapılan sosyal yardımların emek arzı olasılığı üzerindeki etkisi zıt yönlü olarak görülmektedir. Kentte yaşayan kadınlarda istatistiksel olarak negatif ve anlamlı, kırdaki yaşayan kadınlarda ise istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir etki bulunmaktadır.
- Hanehalkına yapılan yardımların, erkeklerin yer aldığı her modelde anlamsız çıkması, yapılan sosyal yardımların büyük ölçüde dul ve yetim maaşlarından oluşması ve bu yardımlardan daha çok kadınların yararlanıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca toplumsal cinsiyet rollerinin kadının emek arzı kararı üzerindeki etkisi sosyal yardımlar dolayısıyla bir kez daha göz önüne çıkmıştır. Kentte yaşayan kadınlar için sosyal yardımlar geleneksel rollerine yani tam zamanlı ev kadınlığı ve tam zamanlı annelik rollerine dönmelerini desteklemektedir. Sonuçta kadınlar açısından sosyal yardım ödemeleri

toplumsal rollerini pekiştiren ve işgücüne entegre olamlarını engelleyen ek bir unsur olarak önümüze çıkmaktadır.

4.5. Sosyal Yardımlar ve Yoksulluk Üzerine Bir Son Not

İnsanlar kendilerinin iradeleri dışında birtakım olaylara maruz kaldıkları zaman, örneğin büyük altüst oluşlar, finansal krizler, bunların yarattıkları ciddi işsizlik ve gelir dağılımı bozukluklarının meydana geldiği kriz durumlarda ortaya ciddi bir risk ortaya çıkmaktadır. Bu riskin iki yanı var. Birincisi, kişilerin kendilerinin ve çocuklarının ne olacağıyla ilgili endişeleri. İkincisi, bu tür insanlar toplumun önemli bir kesimini kapsayan kitleler haline gelirse, sistemin kendisinin karşı karşıya geleceği risk (Yalman, 2007). Bu noktada, sosyal yardım politikalarının temelinde, kişilerin yoksullukla başa çıkabilmesi, dolayısıyla sosyal dışlanmanın önüne geçilmesi düşüncesi yer almaktadır. Skoufias ve di Maro (2006) da benzer şekilde sosyal yardım politikalarının işlerliğine bakarken özellikle, yoksullukla mücadelede nasıl bir rol oynadığının göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulamaktadır.

Bazı insanların, kendi özellikleri, doğal koşullar veya savaş gibi insan eliyle yaratılan sorunlar nedeniyle geçimlerini sağlamakta, hatta karınlarını doyurmakta güçlük çekmeleriyle ilgili bir olgu olarak yoksulluk, tarihin her döneminde, her toplumda rastlanabilen bir olgudur. Ama bugün sosyal bir sorun olarak tartıştığımız biçimiyle yoksulluk, onsekizinci yüzyılda Avrupa’da kapitalizmin ortaya çıkışıyla bağlantılıdır. Tarımın ticarileşmesiyle geçimlik küçük aile çiftçiliğine dayalı tarımsal yapıların çözülmesi, kırsal alanda geçimlerini sağlayamaz hale gelenlerin şehirlere akın etmeleri, talepten kaynaklanan dalgalanmaların etkisi altındaki ulaşım, ticaret ve imalat sektörlerinde sağlanan istihdamın düzensiz niteliği, modern yoksulluğu tanımlayan önemli gelişmelerdir. Bunlar, insanların çoğunun hayatlarını topraktan ayrılmadan geçirdikleri geleneksel tarım toplumlarındaki yoksulluktan farklı, istihdamın düzensizliğiyle, geleneksel toplumlarda insanlara destek sağlayan sosyal ilişkilerin şehirleşme süreci içinde zayıflamasıyla, dolayısıyla modern toplumlarda insan hayatını dolduran belirsizliklerle yakından ilişkili bir yoksulluk biçimini tanımlayan gelişmelerdir (Buğra, 2007).

Yoksulları kendi yoksulluklarından sorumlu tutma eğilimi, pek çok modern yoksullukla mücadele yöntemini tanımlayan unsur olarak karşımıza çıkar. Yoksullar

tembeldir, yoksullar cahildir, yoksullar kendileri için neyin gerekli olduğunu bilmezler, yoksul yardımı onların bu özelliklerini daha da barizleştirip onları bağımlı bir hale getirir. Yoksullara yardım yapmak yerine onları “çalıştırmak” veya onlara “balık tutmasını öğretmek” gibi vurgular içeren önerilerin temelinde yatan, bu suçlama eğilimidir. Ama yoksulları çalıştırmak saplantısı, yoksulluk tartışmalarında önemli yeri olan başka bir unsurla, ekonomik çıkarla da ilgilidir. Yoksulların üzerinden kâr edilebileceği fikri, modern toplumların ekonomik ilişkileri içinde her zaman önemli bir yer tutmuş ve yoksulların varlığını yoksul olmayanlar için tahammül edilir kılmıştır. Dolayısıyla, bu tartışmaların sosyal yardımların tembelliği teşvik edici ve bağımlılık yaratıcı niteliğine yaptıkları sonsuz göndermeler de, gayet tutarlıdır (Buğra, 2007).

Diğer yandan bugün yoksulluk, sosyal güvenceden yoksun bireylerin, ekonomik, sosyal ve kültürel kaynaklara ulaşamaması ve toplum ile bağlarını gitgide yitirmesi, yani çok boyutlu bir sosyal dışlanma sorunu olarak tanımlanmaktadır. Bu durumda; ekonomik, siyasi ve kültürel olmak üzere 3 alanda sosyal dışlanmadan bahsedilebilir. Ekonomik alanda, istihdam olanaklarına erişememe ve emek piyasası ile ilişkilerin zayıflaması bir sosyal dışlanma sorunu olarak karşımıza çıkıyor. Ancak, sosyal dışlanma dediğimiz olgu sadece gelir kaynaklarından yoksun kalma ile açıklanamıyor. Bireylerin siyasi ve kültürel olarak dışlanmaları da toplumsallıklarını zedeleyen faktörler. Siyasi temsiliyetin zayıflaması ve karar alma süreçlerine katılmama, siyasal alandan dışlanmayı doğurabiliyor. Ayrıca, dil, din, yaşam biçimi gibi özelliklerin toplumun genelinden farklı olması da bireyler için kültürel dışlanma tehdidi yaratabiliyor. İşte, tüm bu faktörler bir araya geldiğinde çok boyutlu bir sosyal dışlanma sürecine yol açıyor (Ekim, 2007).

Fakat bu noktada Yalman (2007)’ye göre kapitalizm sınırları içinde yoksullukla mücadele, yoksulluğu ortadan kaldırmak değil. Yoksulların yine yoksul olarak ama daha insani koşullarda hayatlarını sürdürmesi, mümkünse de çocuklarının anne babalarına göre daha iyi koşullara sahip olmasını sağlamak anlamına geliyor (Yalman, 2007).

2010 yılı hanehalkı mikro verileri ile yoksulluk ve açlık sınırını incelemek için TÜİK tarafından üretilen yoksulluk istatistikleri kullanılmıştır. Bu istatistikler, belli bir hane halkı grubu için değil, tüm sosyoekonomik grupları dikkate alacak şekilde hesaplanmaktadır. Çalışmada kullanılan yöntemle göre; yetişkin bir bireyin beslenme

yanında ihtiyaç duyduğu giyim, barınma, ulaştırma, haberleşme gibi minimum yaşam düzeyini ya da temel gereksinimlerini karşılayabilmesi için gerekli olan tüm mal ve hizmetler için yapması gereken minimum harcama değeri, yoksulluk sınırı olarak tanımlanmaktadır. Tablo 4.19 incelendiğinde, 2010 yılında 4 kişilik bir hanenin aylık açlık sınırı 318 TL, aylık yoksulluk sınırı ise 896TL'dir. Diğer hanehalkı büyüklükleri için tahmin edilen açlık ve yoksulluk sınırları aşağıdaki tabloda verilmiştir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2012).

Tablo 4.19 2010 Yılı Yoksulluk ve Açlık Sınırı

Hanehalkı Büüklüğü	Açlık Sınırı* (TL)	Yoksulluk Sınırı** (TL)
1	141	396
2	213	599
3	269	759
4	318	896
5	363	1025
6	404	1140
7	444	1252
8	482	1358
9	515	1451
10	548	1545

(Kaynak: T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2012)

*Gıda harcamalarından oluşan yoksulluk sınırıdır.

**Gıda ve gıda dışı harcamalardan oluşan yoksulluk sınırıdır.

2010 yılı Hanehalkı Bütçe mikro verilerini yukarıda gösterilen yoksulluk sınırlarını veri olarak iki grup altında incelenmiştir. İlk grupta, haneye yapılan sosyal yardımlar hariç tutularak fertlerin ne kadarının açlık ve yoksulluk sınırı altında yaşadığı tespit edilmiştir. Sonuçlara göre Tablo 4.20 'de, sosyal yardım yapılmadığı varsayıldığında örneklem içerisindeki toplam 22.888 kişi içerisinde 556 kişi açlık sınırı, 4.838 kişi de yoksulluk sınırının altında yaşadığı gözlemlenirken, bu hanelere yapılan sosyal yardımlar ile birlikte açlık sınırının altında yaşayan 252 kişi açlık sınırının üzerine, 764 kişi de yoksulluk sınırının üzerine çıkmaktadır. Sosyal yardımlar örneklemin %1'inin açlık sınırı üzerine çıkmasını , %3'ünün ise yoksulluk sınırının üzerine çıkmasını sağlamaktadır.

Tablo 4.20 Sosyal Yardımlar İle Yoksulluk Farkının İlişkisi

		Açlık Sınırı Altında	Yoksulluk Sınırı Altında
Mevcut sosyal yardımların verilmediği durumda	<i>Kişi Sayısı</i>	556	4838
	<i>Örneklem içindeki Oranı</i>	2%	21%
Mevcut sosyal yardımlar ile birlikte	<i>Kişi Sayısı</i>	304	4074
	<i>Örneklem içindeki Oranı</i>	1%	18%
Sosyal yardımlarla sınır üstüne geçen	<i>Kişi Sayısı</i>	252	764
Sosyal yardımların verilmediği durumda	<i>Sınır altında kalanların içindeki oranı</i>	45%	16%
	<i>Örneklem içindeki Oranı</i>	1%	3%

İşsizlik, çoğu zaman, sadece yoksulluğa yol açtığı ölçüde gündeme gelmektedir. Oysa kırsal bölgelerden farklı olarak, kentte işsiz kalmak ve toplumsal faaliyetlere iştirak edememek, aynı zamanda, toplumla bütünleşme yollarının tıkanması, toplumun çözülüp atomize olması, veya birbirine kapalı cemaatlere bölünmesi anlamına da gelmektedir. Bu nedenle, sosyal politikanın tek hedefi yoksulluğu gidermek olamaz. Yoksulluğa karşı gelir transferi, sosyal politikanın en kolay tasarlanabilecek kısmıdır; esas zor olan, gelir transferi ile beraber toplumun içericiliğini de sağlamayı başarmaktır. Bu da, toplumla bütünleştirici faaliyetlerin düşünülmesini gerektirir (Keyder, 2006).

Yoksulluk, doğal olarak, işsizlikle yakından bağlantılıdır. Nitekim, yoksulluk oranı işsizlerin durumunda yüzde 31 aynı zamanda yoksul erkeklerin yüzde 36'sı da işsiz durumdadır. Ama buradan hareketle, “yoksulluk eşittir işsizlik” gibi bir denkleme ulaşmak mümkün değildir. Yoksulluk sadece işsizleri tehdit eden bir sorun olmamakla birlikte, çalışanlar arasında da yoksulluk oranının yüzde 23 olduğu görünüyor. Türkiye’de ücretli maaşlı kesimin yüzde 19’u, kendi hesabına çalışanların ise, yüzde 27’si yoksul. Ayrıca kendi hesabına çalışan kadınlar arasında yoksulluk oranının yüzde 32 olduğunu da belirtmek anlamlı. Yani, yoksulluk ve sosyal dışlanmayla mücadelenin, sadece iş yaratarak değil, “düzgün” işler yaratarak ve bu tür işlerde istihdam edilebilirliği arttırarak yürütülecek bir mücadele olduğunun ciddiyetle altını çizmek gerekiyor (Keyder, 2006).

5. SONUÇ

Türkiye’de hanehalkına yapılan sosyal yardımların kentte ve kırdaki yaşayan kadınlar için emek arzı olasılığı üzerindeki etkisi zıt yönlü olarak görülmektedir. Kentte yaşayan kadınlarda istatistiksel olarak negatif ve anlamlı, kırdaki yaşayan kadınlarda ise istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir etki bulunmaktadır. Erkekler için ise hem kent hem de kır düzeyinde istatistiksel olarak anlamsız ve emek arzı üzerindeki etkisi negatif katsayılar ile tahmin edilmiştir. Kentteki kadınlar için yapılan analizlerde dikkat çekici bir nokta da hanenin aldığı sosyal yardım alma sınırı yükseldikçe kadınların emeğini tam zamanlı arz etme olasılığı da azalmasıdır.

Erkekler için sosyal yardımlar emek arzı kararını belirlemeden anlamlı bir rol oynamazken kadınlar için bu etki anlamlı olarak tahmin edilmiştir. Bu durum; hanelere yapılan sosyal yardımların büyük bir çoğunluğunun dul ve yetim maaşlarından oluşmasından kaynaklanmaktadır. Yetim maaşlarının yasal olarak erkekler için sadece 25 yaşına kadar verilmesi mümkünken, kadınlar yetim maaşını evli olmadıkları takdirde ömürlerinin sonuna kadar alabilmektedirler. Aynı şekilde dul maaşlarından da faydalananların büyük çoğunluğu iki nedenden dolayı kadındır: ortalama yaşam beklentisinin kadınlar için daha uzun olması ve kadınların Türkiye’ye işgücüne katılım oranlarının çok düşük olması.

Yapılan analizlerde sosyal yardımların kadınların emek arzını beklendiği gibi olumsuz etkilerken erkek emek arzı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmaması toplumsal cinsiyet rolleri açısından yorumlanabilir. Günümüzde kentlerde yaşamak kadınlar için neredeyse ekonomik yaşamdan tamamen uzaklaşmak anlamına gelmektedir. Yanlış sosyal politikalar, istihdam talebi düzeyindeki sorunlar, kültürel değerler, geleneksel bakış açısı, ataerkil toplum yapısı düşük kadın istihdamını ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği tetikleyen unsurlardır. Sosyal yardımların, kadın emek arzı kararı üzerindeki etkileri de tamamıyla bu unsurlara bağlı olarak şekillenmektedir.

Fakir kesimin en önemli gelir kaynağı emeği ile elde ettiği gelirdir. Fakat emeğinden kazanç elde eden kişiler ya düşük gelirli işlerde ya da kayıtsız işlerde çalışmaktadır. Bu kesimler ya bu tür düşük getirili işlerde çalışmakta ya da emeğini arz etmeyip sosyal yardımlarla geçimini sağlamayı düşünmektedir. Hanehalkı Bütçe Anketi 2010 mikro verileri kullanılarak yapılan analizde, sosyal yardımlar sayesinde yoksulluk ve açlık sınırının üzerine önemli sayıda insanın geçtiği gözlemlenmiştir. Sosyal yardımlar emek arzı kararlarının ötesinde aslında yoksulluk sorununa daha önemli bir etki yapmaktadır.

Genellikle düzenli işlerde çalışamayan fakir kesim sosyal yardım alma eğilimindedirler. Bu kişilerin sosyal yardımlara bağımlılığını azaltmak Türkiye’de uygulanan sosyal politikaların hedefleri arasında yer almalıdır. Bu noktada, aktif sosyal yardım uygulamaları adı altında yoksullara sosyal yardım ile birlikte işgücü piyasasına girişlerini kolaylaştırıcı hizmetler sunulması önem taşımaktadır (Yüksel, 2012). Sosyal yardımlara ihtiyacın azaltılması hedefiyle birlikte yardım programları istihdam odaklı olarak şekillendirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Barber, W. (1997). *İktisadi Düşünce Tarihi*. İstanbul: Şule Yayınları 2. Baskı.
- Buğra, A. (2007). Yoksulluk ve Sosyal Haklar. (G. A.-B. Çakar, Dü.) *TES-İŞ Dergisi*, 1, 75-80.
- Ekim, B. (2007). Sosyal Dışlanma ile Mücadelede Hak Temelli Yaklaşım: Avrupa Yoksulluk ile Mücadele Ağı. (B. Y. Gökhan Atılğan, Dü.) *TES-İŞ Dergisi*, 1, 81-82.
- Elliott, R. F. (1998). *Labor Economics: A Comparative Text*. McGraw-Hill, 104-105.
- Ettner, S. L. (1995). The Impact Of "Parent Care" on female Labor Supply Decisions. *Demography*, Vol. 32, No. 1, 63-80.
- Haan, P. (2005, December). Discrete Choice Labor Supply: Conditional Logit vs. Random Coefficient Models. *German Institute for Economic Research*, 538, 1-22.
- Hagstrom, P. A. (1996). The Food Stamp Participation and Labor Supply of Married Couples: An Empirical Analysis of Joint Decisions. *Journal of Human Resources* 31, 331-358.
- Harvey, P. (1989). Securing the Right to Employment: Social Welfare Policy and the Unemployed in the United States. *NJ: Princeton University Press*, 6-7.
- Heckman, J. (1979). Sample selection bias as a specification error. *Econometrica* 47, 153-61.
- Hoynes, H. W. (1996). Welfare Transfers In Two-Parent Families: Labor Supply and Welfare Participation Under AFDC-UP. *Econometrica*, Vol.64, No.2, 295-332.
- İlkkaracan, İ. (2010). Emek Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru: İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları. İstanbul: İTÜ BMTKAUM

- Karataş, A. (2006). Türkiye'de Kadın İşgücünün Durumu: Denizli Tekstil Sektöründe Kadın İşgücü Örneği. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 21-36.
- Kartal, E. S. (2012, Nisan 29). *Toplum Yararına Çalışma Programı*. Nisan 29, 2012 tarihinde Yenişehir Wiki: [yenisehir.wikia.com/wiki/Toplum_Yararına_Calisma_Programi\(TYCP\)](http://yenisehir.wikia.com/wiki/Toplum_Yararına_Calisma_Programi(TYCP)) adresinden alındı
- Kazgan, G. (1997). *İktisadi Düşünce ve Politik İktisadın Evrimi*. İstanbul: Remzi Kitabevi 7.Basım.
- Keyder, Ç., & Buğra, A. (2006). *Social Assistance in Turkey For A Policy Of Minimum Income Support Conditional On Socially Benefical Activity*. Ankara: UNDP.
- Koç, S. (2010, Haziran). *2010/06 Sayılı Sosyal Yardım Sisteminin İstihdam İle Bağlantısının Kurulması Genelgesi*. Haziran 2, 2012 tarihinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı: <http://www.shcek.gov.tr/2010-06-sayili-genelge.aspx> adresinden alındı
- Levine, S., Berg, S. v., & Yu, D. (2011). The impact of cash transfers on household welfare in Namibia. *Development Southern Africa*, 28(1), 39-59.
- MaCurdy, T., Green, D., & Paarsch, H. (1990). Assesing Empirical Approaches for Analyzing Taxes and Labor Supply. *Journal of Human Resources*, 25(3), 415-490.
- Maddala, G. S. (1983). Limited-Dependent and Qualitative Variables in Econometrics. *Econometric Society Monographs*.
- Moffit, R. A. (2002). Welfare Programs and Labor Supply. In A. A. Feldstein, *Handbook of Public Economics* (pp. 2394-2430). Elsevier Science B. V.
- Mueser, P. R., Hotchkiss, J. L., King, C. T., Rokicki, P. S., & Stevens, D. W. (2000). *The Welfare Caseload, Economic Growth and Welfare-to-Work Policies*. The University of Texas. Austin: Ray Marshall Center for the Study of Human Resources.
- Özar, F. E. (2000). Emek piyasası teorileri ve Türkiye’de emek piyasası çalışmalarına eleştirel bir bakış. *Toplum ve Bilim*, 22-72.

- Özge, İ., & Yelda, Y. (2011). Economic Crises and Labor Outcomes. *Gem-Europe Workshop And Symposium*, (pp. 17-18). Istanbul.
- Perloff, J. (2001). *Microeconomics*. Addison Wesley Longman.
- Skoufias, Emmanuel & di Maro, Vincenzo, 2006. "Conditional cash transfers, adult work incentives, and poverty," Policy Research Working Paper Series 3973, The World Bank.
- Soest, A. v. (1995). Structural Models of Family Labor Supply : A Discrete Choice Approach. *The Journal of Human Resources*, 30(1), 63-88.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2012, 2 6). TBMM. 6 2, 2012 tarihinde T.C. Kalkınma Bakanlığı İnternet Sitesi: <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-1988sgc.pdf> adresinden alındı
- Tcherneva, P. R. (2012). What Do Poor Women Want? Public Employment or Cash Transfers? *The Levy Economics Institute Working Paper Collection*, 705(1), 15-16.
- Toksöz, G. (2007). Türkiye’de Kadın İstihdamının Durumu. *Uluslararası Çalışma Örgütü*, 29.
- TÜİK. (2010). *Hanehalkı Bütçe Anketlerinin Uygulama Yöntemi*. Ankara: TÜİK.
- Vural, S. (2000). *İktisadın Tarihi*. Ankara: Ankara Siyasal Kitabevi.
- Wray, L. R. (1978). *Government as Employer of Last Resort: Full Employment Without Inflation*. The Levy Economics Institute, University of Missouri. Kansas: Lenvy Institute Working Paper No. 213.
- Wray, L. R. (2007). Minsky’s Approach to Employment Policy and Poverty: Employer of Last Resort and the War on Poverty. *The Levy Economics Institute Economics Working Paper Archive* (wp_515), 15-16.
- Wray, L. R. (2007). 'Minsky's Approach to Employment Policy and Poverty Employer of Last Resort and the War on Poverty'. *Economics Working Paper Archive* (wp_515).
- Yalman, G. (2007). Tarihsel Bir Perspektiften Sosyal Politika ve Yoksulluk. *TES-İŞ Dergisi*, 70-74.

Yuksel, Y. (2012, Nisan 30). *IZA/World Bank/OECD Conference on Activation and Employment Support Policies*. Haziran 2, 2012 tarihinde IZA: http://www.iza.org/conference_files/ALMP2012/viewProgram?conf_id=2247 adresinden alındı

Yuksel, Y. (2012, Nisan 30). Sosyal Yardım Sisteminin İstihdam Bağlantısının Kurulması ve Etkinleştirilmesi Eylem Planı. İstanbul, Türkiye. Mayıs 17, 2012 tarihinde www.iza.org/conference_files/ALMP2012/yuksel_y8005.ppt adresinden alındı

ÖZGEÇMİŞ

Yiğit Aydın 1988 Bursa doğumludur. 2006 yılında Bursa Anadolu Lisesi'nden mezun olduktan sonra Yıldız Teknik Üniversitesi Endüstri Mühendisliği bölümünü bitirdi. 2010 yılında itibaren İstanbul Teknik Üniversitesi İktisat Yüksek Lisans bölümüne devam etmektedir.